

Klimatanpassning – Urval av tillämplig lagstiftning till stöd för myndigheter och kommuner

Cecilia Lundh / Partner / Advokat, **Katarina Ibold** / Partner / Advokat och
Gäelle Bjurström / Associate

Rapport - Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

Genomgång av ett urval av lagstiftning relevant för klimatanpassning
Uppdragsnummer 300774

Version 1
2021-01-21

Advokatfirman Delphi

Cecilia Lundh / Partner / Advokat, Katarina Ibold / Partner / Advokat och
Gaëlle Bjurström / Associate

Sammanfattning

Denna rapport ("**Rapporten**") har beställts av Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut ("**SMHI**") i syfte att hjälpa de nationella myndigheter som berörs av förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete att identifiera lagar och andra författningar som påverkar deras arbete med klimatanpassning, till stöd i myndigheternas och kommunernas arbete med klimatanpassning.

Arbetet med att identifiera relevanta lagar och författningar har utförts utifrån information erhållen från SMHI och länsstyrelsen i Västra Götalands län, samt en kompletterande genomgång av rättskällor, litteratur och allmän information från myndigheter. Rapporten har inte för avsikt att vara uttömmande, utan har avgränsats till att behandla ett urval av regler som berör de områden som anges som särskilt prioriterade i den nationella strategin för klimatanpassning (prop. 2017/18:163) ("**Nationella strategin**") och berör ett stort antal myndigheter, till stöd i myndigheternas och kommunernas arbete med klimatanpassning.

Det finns i nuläget ett fåtal regler som uttryckligen syftar till att främja klimatanpassningen. Ett desto större antal regler har, på ett eller annat sätt, relevans för klimatanpassningsarbetet. Reglerna är ofta komplicerade, rör flera områden, samt kräver ofta att olika intressen vägs samman och att prioriteringar görs. Vissa regler (såsom reglerna om artskydd eller riksintressen) kan även utgöra ett hinder för vidtagandet av olika åtgärder i vissa fall. Det finns ett antal lagförslag som berör området, och olika utredningar pågår. Det bedöms bl.a. finnas ett behov av att dels förtydliga ansvarsfördelningen, dels skapa möjligheter för flera aktörer att samordna sitt klimatanpassningsarbete.

Den Nationella strategin syftar till att långsiktigt stärka den nationella samordningen av klimatanpassningsarbetet. I flera skrifter framhålls vikten av att samordna klimatanpassningsarbetet för att uppnå skalfördelar, synergieffekter och stabilitet. Samverkan bör ske både mellan och inom fler nivåer; internationellt, nationellt, regionalt, kommunalt och med den privata sektorn. Behovet av samordning gör sig särskilt gällande avseende kombinerade risker (såsom erosion i strandnära områden med förorenad mark), där flera myndigheter men även enskilda verksamhetsutövare kan tänkas beröras och behöva samarbeta för att nå lämpliga lösningar. Även vissa problemområden, såsom översvämningssområden, riskområden för ras, skred och erosion, påverkan av höjda havsnivåer eller dricksvattenförsörjning, är ofta kommunöverskridande och kräver därför kommunöverskridande åtgärder.

Det finns omfattande information att tillgå angående lagar och andra författningar som rör klimatanpassning. Ett stort antal vägledningar, rapporter och handlingsplaner berör främst ett enskilt verksamhetsområde, och publiceras oftast på den ansvariga myndighetens webbsida. Det kan därför vara svårt för aktörer som ska tillämpa reglerna att få en helhetsbild och ta del av all relevant information. Det kan också i vissa fall vara svårt att avgöra om tillgänglig information fortfarande gäller. Eftersom alla, såväl nationella myndigheter som kommuner och privata aktörer, berörs i någon del av reglerna, är det viktigt att se till att alla också får tillgång till lättillgänglig, enhetlig och uppdaterad information. Ett lämpligt forum för detta kan vara portalen Klimatanpassning.se som drivs av Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning vid SMHI i samverkan med Myndighetsnätverket för klimatanpassning, och där sådant arbete har påbörjats.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	5
1.1	Bakgrund	5
1.2	Syfte	6
1.3	Metod och avgränsning	7
1.4	Disposition	7
1.5	Stöd och vägledning.....	7
2.	Samhällsplanering.....	8
2.1	Inledning	8
2.2	Tillämpliga regler	8
2.3	Allmänna och enskilda intressen	9
2.4	Strategisk miljöbedömning.....	12
2.5	Lokalisering av bebyggelse och byggnadsverk	13
2.6	Utformning och placering av bebyggelse och byggnadsverk	14
2.7	Dricksvattenförsörjning	14
2.8	Ekosystemtjänster och grön infrastruktur	16
2.9	Klimatanpassning i översiktsplan.....	17
2.10	Klimatanpassning i detaljplan	18
2.11	Klimatanpassning i bygglov.....	20
2.12	Klimatanpassning i markanvisning.....	21
2.13	Roll- och ansvarsfördelning	22
3.	Förvaltning, drift och underhåll	24
3.1	Inledning	24
3.2	Befintlig bebyggelse.....	24
3.3	Kulturarv	26
3.4	Roll- och ansvarsfördelning	26
4.	Vattenförsörjning.....	27
4.1	Regler och tillämpning	27
4.2	Roll- och ansvarsfördelning	28
4.3	Utredningar.....	29
4.4	Information och stöd	30
5.	Kris och katastrofberedskap	30
5.1	Inledning	30
5.2	Krisberedskap	30
5.3	Extraordinära händelser	32
5.4	Skydd mot olyckor	33

5.5	Särskilt om Sevesoverksamheter	35
5.6	Miljöfarliga verksamheter.....	37
5.7	Hantering av översvämningsrisker	39
6.	Skadegörare och sjukdomar samt invasiva främmande arter.....	41
6.1	Inledning	41
6.2	Djurhälsa, växtskadegörare och offentlig kontroll	41
6.3	Livsmedel	44
6.4	Invasiva främmande arter.....	45
7.	Upphandling.....	46
7.1	Regler och tillämpning	46
7.2	Regeringsuppdrag	47
7.3	Information och stöd	48
7.4	Roll- och ansvarsfördelning	48
8.	Analys.....	48
8.1	Målkonflikter och synergier	48
8.2	Miljöbedömningar som verktyg för klimatanpassning	49
8.3	Ansvarsfördelning	49
8.4	Samordning och samverkan	50
8.5	Information och stöd	50
8.6	Fortsatt arbete	50
9.	Referenser.....	52

1. Inledning

1.1 Bakgrund

1.1.1 Kort om ramverk och nationella strategier

I december 2015 enades världens länder om ett nytt globalt klimatavtal under klimatkonventionen. Agenda 2030 och dess 17 globala mål för hållbar utveckling antogs av FN:s alla medlemsstater i september 2015. 2017 antog Sverige ett klimatpolitiskt ramverk bestående av Klimatlag (2017:720) ("**Klimatlagen**"), klimatmål och ett klimatpolitiskt råd. Syftet med ramverket är att skapa en tydlig och sammanhängande klimatpolitik för att säkerställa långsiktiga förutsättningar för näringsliv och samhälle att genomföra den omställning som krävs för att Sverige ska nå sina klimatmål.¹

Åtgärder för anpassning till ett förändrat klimat hanteras i den nationella strategin för klimatanpassning ("**Nationella strategin**"),² vilken också berör sambandet mellan utsläppsminskning och klimatanpassning. Den Nationella strategin är ett icke-bindande dokument som syftar till att långsiktigt stärka klimatanpassningsarbetet och den nationella samordningen av detta arbete.³ I den Nationella strategin lyfts sju särskilt prioriterade områden för det fortsatta arbetet med klimatanpassning:

- Ras, skred och erosion som hotar samhällen, infrastruktur och företag
- Översvämning som hotar samhällen, infrastruktur och företag
- Höga temperaturer som innebär risker för hälsa och välbefinnande för människor och djur
- Brister i vattenförsörjning för enskilda, jordbruk och industri
- Biologiska och ekologiska effekter som påverkar en hållbar utveckling
- Påverkan på inhemsk och internationell livsmedelsproduktion och handel
- Ökad förekomst av skadegörare och sjukdomar samt invasiva främmande arter som påverkar människor, djur och växter

Den Nationella strategin framhåller vidare att det är av stor vikt att effekter av ett förändrat klimat vägs in i planering, underhåll och upprustning av befintliga byggnader, anläggningar och system samt vid nya investeringar. Kommunerna anses spela en central roll i arbetet med klimatanpassning, dels i egenskap av huvudman för viss teknisk försörjning såsom allmän vattenförsörjning och avloppshantering, dels genom sitt ansvar för samhällsplanering och det förebyggande arbetet mot naturolyckor inom sitt geografiska område.⁴

Arbetet mot naturolyckor och farliga ämnen regleras bl.a. i Sendairamverket för katastrofreducering 2015-2030, som antogs vid FN:s tredje världskonferens 2015. Ramverket omfattar både små- och storskaliga, frekventa och icke frekventa, plötsliga och långsamma katastrofer. Förutom naturolyckor ingår bl.a. även teknologiska,

¹ Naturvårdsverket. Sveriges klimatmål och klimatpolitiska ramverk: <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Klimat/Sveriges-klimatlag-och-klimatpolitiska-ramverk>. Hämtad 2020-11-24.

² Prop. 2017/18:163. Nationell strategi för klimatanpassning.

³ Den Nationella strategin s 1.

⁴ Den Nationella strategin ss 45-46.

biologiska, miljömässiga och hälsorelaterade risker, dock inte antagonistiska händelser eller krig.

1.1.2 Myndigheternas roll

Kommunerna har ett stort ansvar för att anpassa samhället till ett förändrat klimat, vilket understryks i "Klimat- och sårbarhetsutredningen" (SOU 2007:60) och i propositionen "En sammanhållen energi- och klimatpolitik" (2008/09:162).

Arbetet med den nationella anpassningen regleras närmare genom förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete ("**Klimatanpassningsförordningen**"), som trädde i kraft den 1 januari 2019. Samtliga länsstyrelser och 32 nationella myndigheter berörs av Klimatanpassningsförordningen.⁵

Med klimatanpassning avses enligt 3 § Klimatanpassningsförordningen:

åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra.

Enligt Klimatanpassningsförordningen har myndigheterna skyldighet att initiera, stödja och utvärdera arbetet med klimatanpassning. För en del av myndigheterna finns det också instruktioner avseende klimatanpassningsarbete i myndigheternas instruktionsförordningar.⁶

Enligt 6 § Klimatanpassningsförordningen ska arbetet med klimatanpassning omfatta att klimatiförändringens påverkan på myndighetens verksamhet utreds i en klimat- och sårbarhetsanalys. Analysen ska identifiera bestämmelser i lagar och andra författningar som påverkar myndighetens arbete med klimatanpassning.

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut ("**SMHI**") är en av de myndigheter som berörs av Klimatanpassningsförordningen, och har också särskilt fått i uppdrag att ansvara för metodutveckling, rådgivning och utbildning med anledning av förordningen,⁷ samt att driva ett nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning.⁸

1.2 **Syfte**

Mot ovan bakgrund har SMHI gett Advokatfirman Delphi i uppdrag att på ett överskådligt sätt kartlägga lagar och andra författningar som är relevanta för klimatanpassningen, i syfte att utgöra ett stödande underlag för berörda aktörer. Rapporten är inte någon uttömmande redogörelse för tillämpliga lagar och regler utan syftar till att hjälpa aktörer, däribland de myndigheter som berörs av Klimatanpassningsförordningen och kommunerna, att lättare få en överblick över de regler och lagar som kan ha relevans för arbetet med klimatanpassningen. Vidare avser Rapporten att, via hänvisningar till författningstexter, förarbeten, vägledningar och andra publikationer, underlätta för aktörerna att få kännedom om var information om

⁵ Berörda myndigheter framgår av 1 § Klimatanpassningsförordningen.

⁶ Se exempelvis Förordning (2012:546) med instruktion för Boverket, Förordning (2009:974) med instruktion för Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, Förordning (2008:1300) med instruktion för Transportstyrelsen, Förordning (2009:945) med instruktion för Statens geotekniska institut, Förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion, Förordning (2009:1426) med instruktion för Livsmedelsverket och Förordning (2007:1119) med instruktion för Affärsverket svenska kraftnät.

⁷ 14 § Klimatanpassningsförordningen.

⁸ 5 a § Förordning (2009:974) med instruktion för Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut.

relevanta lagar och regler kan finnas och ett inledande stöd som aktörerna kan ha nytta av i sitt klimatanpassningsarbete. I uppdraget ingår också att, i den mån det är möjligt, exemplifiera eventuella motsättningar mellan reglerna.

Rapporten är således inte att anse som uttömmande utan dess syfte är att ge en vägledning om var information om klimatanpassning kan finnas och vilka lagar och regler som kan vara relevanta att beakta. Det är respektive aktörs ansvar att göra de bedömningar, tolkningar och vidare utredningar och fördjupningar som krävs för att tillse att relevanta lagar och regler beaktas vid den planerade åtgärden.

1.3 Metod och avgränsning

Arbetet med att identifiera relevanta lagar och författningar har utförts utifrån information (inklusive bruttolistor av tillämpliga lagar och regler) erhållen från SMHI och Länsstyrelsen i Västra Götalands län, samt en kompletterande genomgång av rättskällor, litteratur och allmän information från berörda myndigheter.

Eftersom klimatanpassning berörs av ett stort antal regler, har inte Rapporten för avsikt att vara uttömmande. Rapporten har avgränsats enligt överenskommelse med SMHI till att endast behandla ett urval av regler som berör de områden som anges som särskilt prioriterade i den Nationella strategin och som berör ett stort antal myndigheter (såväl nationella som lokala).

1.4 Disposition

Rapporten är uppdelad i sex områden som, utifrån den Nationella strategin, bedöms ha relevans för klimatanpassningsarbetet. Rubrikerna följer inte områdesindelningen i den Nationella strategin utan har sammanställts utifrån följande arbetsområden: samhällsplanering, förvaltning, drift och underhåll, vattenförsörjning, kris- och katastrofberedskap, skadegörare och sjukdomar samt invasiva främmande arter och upphandling.

För varje område anges:

- exempel på lagar och andra författningar som kan ha relevans för klimatanpassningsarbetet;
- exempel på hur reglerna kan användas för att främja klimatanpassningsarbetet;
- exempel på motsättningar mellan olika regler;
- i tillämpliga fall, en kort sammanfattning av lagstiftningsförslag eller pågående utredningar;
- den eller de ansvariga myndigheterna.

Rapporten avslutas med en sammanfattande analys av Rapportens innehåll, tillsammans med några förslag på frågeställningar som skulle kunna utredas ytterligare.

1.5 Stöd och vägledning

För varje område i Rapporten anges exempel på vägledningar eller andra publikationer som kan vara till hjälp för de aktörer som ska tolka och tillämpa reglerna. På Klimatanpassning.se finns samlade verktyg för att arbeta med klimatanpassning, dels för olika klimatrisker, dels för risker inom olika samhällssektorer. Verktygen kan till exempel

vara guider, vägledningar, checklistor, metodbeskrivningar, kartor eller andra visuella hjälpmedel.⁹

Stöd för kommunernas arbete kan hittas i Lathund för klimatanpassning. Lathunden innehåller följande 7 steg (0 - Motivera, 1 - Etablera, 2 - Analysera, 3 - Identifiera, 4 - Prioritera, 5 - Genomföra och 6 – Följa upp).¹⁰ Rekommendationen är att så tidigt som möjligt i processen identifiera vilka lagar och regler som kan få relevans för det fortsatta arbetet.

2. Samhällsplanering

2.1 Inledning

Klimatförändringarna förutses leda till ökade risker för översvämningar, skyfall, ras och skred, kust- och stranderosion, men även högre temperaturer och minskad vattentillgång. Dessa risker bedöms i hög grad kunna leda till ökade risker för den byggda miljön, vilken inkluderar ny och befintlig bebyggelse men även anläggningar, vegetation, parker och andra grönområden.¹¹ Den fysiska planeringen anses vara ett av de viktigaste områdena där klimatförändringarna och dess effekter måste förebyggas och tas om hand.¹²

2.2 Tillämpliga regler

I plan- och bygglagen (2010:900) ("PBL") tydliggörs att planläggning ska ta hänsyn till behovet av minskad klimatpåverkan. Regelverket ska bidra till att man vid samhällsplanering och byggande i ökad utsträckning tar hänsyn till de konsekvenser som klimatförändringarna bedöms medföra. Denna hänsyn ska genomsyra alla delar av plan- och byggprocessen – från översiktsplan till bygglov.¹³ Planläggning och prövning av lov och förhandsbesked ska syfta till att mark- och vattenområden används på det lämpligaste sättet med hänsyn till dess egenskaper, läge och behov. Företräde ska ges till sådan användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning. Vid denna bedömning ska bestämmelserna om hushållning med mark- och vattenområden i 3 kap. och 4 kap. 1-8 §§ miljöbalken (1998:808) ("MB") tillämpas.¹⁴ Miljökvalitetsnormerna enligt 5 kap. MB ska följas vid all planläggning och i andra ärenden enligt PBL.¹⁵ Om det lämpligen kan ske, ska planläggning (och annan prövning) enligt PBL samordnas med prövningar enligt annan lag,¹⁶ innebärande att såväl MB som andra lagar kan ha betydelse för klimatanpassning enligt PBL. Exempelvis har MB:s allmänna hänsynsregler, trots att de inte ska tillämpas vid planläggning, betydelse för genomförandet av planerna, eftersom de måste iaktas av såväl byggherrar som varje aktör som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd. Reglerna ställer krav på

⁹ Se <http://klimatanpassning.se/klimatanpassa/vagledning-for-klimatanpassning/hantera-risker?l=null> hämtad 2021-01-15.

¹⁰ Se <https://www.smhi.se/lathund-for-klimatanpassning> hämtad 2021-01-15.

¹¹ Jfr regeringsbeslut M2018/01716/KI. Uppdrag att samordna det nationella klimatanpassningsarbetet för den byggda miljön.

¹² Den Nationella strategin s 10.

¹³ Jfr prop. 2011/12:1. Utgiftsområde 18. Samhällsplanering bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik. Klimatfrågor i planeringen. Budgetproposition för 2012 s 18.

¹⁴ 2 kap. 2 § PBL.

¹⁵ 2 kap. 10 § PBL.

¹⁶ 2 kap. 11 § PBL.

skyddsåtgärder och försiktighetsmått i syfte bl.a. till att förebygga, hindra eller motverka skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.¹⁷

2.3 Allmänna och enskilda intressen

2.3.1 Intresseavvägningar

Regler och tillämpning

Att planlägga mark och vatten är enligt PBL en kommunal angelägenhet, varvid kommunen har att göra avvägningar mellan allmänna och enskilda intressen, men också mellan olika allmänna intressen.¹⁸ Syftet med planeringen är att mark- och vattenområden används för de ändamål som områdena är mest lämpade för, med hänsyn till bland annat beskaffenhet och läge.¹⁹ I 2 kap. PBL anges vilka allmänna intressen som kommunen ska ta hänsyn till i planer och beslut. Sådana intressen är exempelvis natur- och kulturvärden samt miljö- och klimataspekter.²⁰ Syftet är att planläggning ska främja goda miljöförhållanden, dels genom att den anpassas till klimatförändringar, dels genom att leda till minskad klimatpåverkan.²¹ Människors hälsa och säkerhet, hänsyn till jord-, berg- och vattenförhållanden, förebyggande av luftföroreningar, risk för olyckor, översvämning och erosion samt mellankommunala och regionala förhållanden är exempel på allmänna intressen som kommunen ska beakta vid intresseavvägningen,²² och som särskilt kan ha betydelse för klimatanpassningen.

3 kap. MB innehåller grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden som ska tillämpas vid beslut om planläggning och prövning av ärende enligt PBL.²³ Enligt MB ska mark- och vattenområden användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. I konkurrenssituationer ska företräde ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning.²⁴

Information och stöd

Länsstyrelserna har tagit fram en vägledning "Klimatanpassning i fysisk planering"²⁵ i syfte bl.a. till att hjälpa kommunernas planerare och andra berörda tjänstemän att väga in klimatanpassningsfrågorna i den fysiska planeringen. Skriften syftar också till att vara ett stöd för länsstyrelserna vid bedömning av planer.²⁶

SWECO har tagit fram rapporten "Hinder och möjligheter vid klimatanpassning för den byggda miljön",²⁷ som behandlar klimatanpassningsarbetet för den byggda miljön.

¹⁷ 2 kap. 3 § MB.

¹⁸ Jfr 2 kap. 1 § PBL.

¹⁹ 2 kap. 2 § PBL.

²⁰ 2 kap. 3 § PBL.

²¹ Prop. 2009/10:170. En enklare plan- och bygglag s 161.

²² 2 kap. 5 § PBL.

²³ 2 kap. 2 § PBL.

²⁴ 4 kap. 1-8 §§ MB.

²⁵ Länsstyrelserna 2012. "Klimatanpassning i fysisk planering".

²⁶ Länsstyrelserna 2012. "Klimatanpassning i fysisk planering" s 12.

²⁷ SWECO, 2020. Hinder och möjligheter vid klimatanpassning för den byggda miljön.

2.3.2 Markanvändningsintressen

Regler och tillämpning

Enligt PBL ska bestämmelserna i 3 och 4 kap. MB tillämpas vid planläggning och prövningen i ärenden om lov eller förhandsbesked.²⁸ Bestämmelserna innebär bl.a. att vissa mark- och vattenområden så långt som möjligt ska skyddas mot åtgärder som kan påverka dem negativt. Brukningsvärd jordbruksmark är särskilt skyddad och får bara tas i anspråk om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och om detta behov inte kan tillgodoses på annan mark på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt.²⁹

Brukningsvärd jordbruksmark spelar en viktig roll för att mildra klimatförändringarnas påverkan på livsmedelsproduktionen,³⁰ varvid en planerad exploatering av sådan mark bör föregås av en noggrann avvägning.

Information och stöd

För att hjälpa kommuner att fatta långsiktigt hållbara beslut om sina marker tog Jordbruksverket under 2015 fram ett kunskapsunderlag om jordbruksmarkens värden samt en metod för att utveckla och bevara den.³¹

Sveriges lantbruksuniversitet och Jordbruksverket har tagit fram ett stödverktyg där de ger konkreta exempel på hur en kommun kan arbeta för att bevara jordbruksmarkens olika värden i sin fysiska planering.³²

2.3.3 Riksintressen

Regler och tillämpning

I 4 kap. MB har riksdagen pekat ut ett antal geografiska områden som i sin helhet är av riksintresse. Av samma kapitel följer också att Natura 2000-områden är av riksintresse.

I 3 kap. MB anges att myndigheter kan peka ut riksintressen, s.k. riksintresseanspråk. Processen för att ange riksintressen regleras i förordningen (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden ("**Hushållningsförordningen**"). Enligt Hushållningsförordningen ansvarar vissa i förordningen angivna myndigheter ("**Riksintressemyndigheter**") för att peka ut anspråk på riksintressen.³³

Myndigheterna kan peka ut riksintressen för områden som har betydelse för klimatanpassningen, såsom anläggningar för vattenförsörjning.³⁴ Tyngdpunkten ska läggas på frågor som har stor betydelse i ett nationellt perspektiv och frågor vars utveckling Sverige enligt internationella åtaganden ska följa,³⁵ varvid bedömningen är att frågor relaterade till klimatförändringar borde kunna omfattas. När ett riksintresse väl har pekats ut, är utgångspunkten att riksintresset inte ska påtagligt skadas. Påtaglig skada kan endast tillåtas om det inte går att förena två motstående riksintressen. I en

²⁸ 2 kap. 2 § PBL.

²⁹ 3 kap. 2-4 §§ MB.

³⁰ Den Nationella strategin s 55.

³¹ Jordbruksverket, 2015. Jordbruksmarkens värde.

³² Jordbruksverket, 2015. Kommunens arbete med jordbruksmarkens värden – ett stödverktyg.

³³ En lista av de berörda myndigheterna framgår av 2 § st. 2 Hushållningsförordningen.

³⁴ Jfr 3 kap. 5-9 §§ MB.

³⁵ 1 § Hushållningsförordningen.

sådan händelse ska det ändamål som på lämpligast sätt främjar en långsiktig hushållning med mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt ges företräde.³⁶

Bestämmelserna om riksintressena ska tillämpas i den kommunala planeringen, vid beslut enligt PBL och i havsplaneringen enligt MB. De ska även enligt 3 § st. 3 Hushållsförordningen tillämpas vid beslut enligt elva andra lagar som rör en ändrad mark- eller vattenanvändning.³⁷ Bestämmelserna om riksintresse är inte avsedda att användas för att ingripa mot en pågående användning av resurser.³⁸

Bestämmelserna har relevans för arbetet med klimatanpassning eftersom de kan användas för att skydda områden av vikt för klimatanpassningen (såsom anläggningar för vattenförsörjning). Bestämmelserna kan dock även utgöra ett hinder för planering och genomförande av klimatanpassningsåtgärder i den mån sådana åtgärder kan komma i konflikt med ett riksintresse.

Information och stöd

Boverket har publicerat en vägledning för nationella myndigheters underlag, beslut och redovisning rörande anspråk på riksintressen i 3 kap. MB.³⁹

Boverket tillhandahåller en karttjänst som ger en samlad bild över de nationella riksintressena.⁴⁰

Översyn av riksintresseanspråk och förslag på lagändringar

Betänkandet Planering och beslut för hållbar utveckling – Miljöbalkens hushållningsbestämmelser (SOU 2015:99) innehåller förslag som bl.a. innebär att grundvattenförekomst kan bli nytt riksintresse, att länsstyrelserna och regeringen under vissa förutsättningar ska kunna göra undantag från kravet att tillgodose riksintressen om det är ett viktigt allmänt intresse att använda marken till exempelvis bostadsbebyggelse, samt att berörda myndigheter ska aktualitetspröva områden av riksintresse.⁴¹

Regeringen har januari 2020 uppdragit åt Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Statens energimyndighet, Tillväxtverket och Trafikverket att tillsammans med Boverket som samordnande myndighet göra en översyn av sina respektive anspråk på områden av riksintresse. Översynen ska leda till en kraftig minskning av såväl antalet anspråk på områden av riksintresse som områdenas samlade areella utbredning. Urvalet bör enligt regeringen göras utifrån de riksintressen som kan antas ha stor betydelse för planering och byggande. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 september 2021.⁴²

³⁶ 3 kap. 10 § MB.

³⁷ Lagen (1966:314) om kontinentalsockeln, väglagen (1971:948), lagen (1978:160) om vissa rörledningar, lagen (1983:293) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn, minerallagen (1991:45), lagen (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon, lagen (1995:1649) om byggande av järnväg, ellagen (1997:857), naturgaslagen (2005:403), luftfartslagen (2010:500) och PBL.

³⁸ Jfr. prop. 1985/86:3. Regeringens proposition med förslag till lag om hushållning med naturresurser m.m. ss 14-15.

³⁹ Boverket. Vägledning för nationella myndigheters underlag, beslut och redovisning rörande anspråk på riksintressen i 3 kap. miljöbalken. 2017-02-07. Diarienummer 3190/2014.

⁴⁰ Boverket (2020). *Kartor riksintressen*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/riksintressen/kartor/> Hämtad 2020-12-12.

⁴¹ Regeringen, 2020. Fi2020/00252/SPN. Uppdrag att se över kriterierna för och anspråk på områden av riksintresse s 4.

⁴² Regeringen, 2020. Fi2020/00252/SPN. Uppdrag att se över kriterierna för och anspråk på områden av riksintresse.

2.4 Strategisk miljöbedömning

2.4.1 Regler och tillämpning

Om genomförandet av en plan kan antas få en betydande miljöpåverkan ska kommunen göra en strategisk miljöbedömning enligt 6 kap. MB.⁴³ Bedömning av om en plan kan eller inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan görs med ledning av miljöbedömningsförordningen (2017:966) ("**Miljöbedömningsförordningen**"). Bestämmelserna i den svenska lagstiftningen om strategisk miljöbedömning har sin grund i "SMB-direktivet"⁴⁴. Bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 2018 och ger ett tydligare stöd än tidigare för att hantera frågor kopplade till klimat i miljöbedömningar med stöd av definitionen av miljöeffekter i 6 kap. 2 § MB.

Kommunen bör i miljöbedömningen och miljökonsekvensbeskrivningen väga in hur klimatförändringar kan leda fram till risker och därmed vilka miljöeffekter som kan förväntas med anledning av dessa risker och hur sådana miljöeffekter kan förebyggas, hindras eller motverkas. En strategisk miljöbedömning ger även kommunen möjlighet att ta hänsyn till sambandet mellan klimatpåverkan och klimatanpassning och att så långt möjligt välja klimatanpassningsåtgärder som också innebär att utsläppen av växthusgaser begränsas. Exempelvis kan en våtmark fungera som fördröjning av höga vattenflöden och som kolsänka.⁴⁵

2.4.2 Något om artskyddet

Arter och livsmiljöer som skyddas enligt EU:s art- och habitatdirektiv⁴⁶ samt fågeldirektivet⁴⁷, behöver uppmärksammas vid miljöbedömningen.⁴⁸ Skyddet för den biologiska mångfalden är ett av sju prioriterade områden enligt den Nationella strategin. I den svenska lagstiftningen genomförs art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet dels i 7 kap. MB (Natura 2000-bestämmelser), dels i 8 kap. MB (artskyddsbestämmelser) med tillhörande förordningar. De livsmiljöer som ska ges särskilt fokus vid bedömning av miljöeffekter finns i bilaga 4 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.⁴⁹ Artskyddet i fridlysningsbestämmelserna i 4-15 §§ artskyddsförordningen (2007:745) innebär ett förbud mot att genomföra vissa åtgärder. Det är därför viktigt att pröva frågan tidigt i planerings- och prövningsprocesser. En plan eller ett program ska inte godkännas om planen eller programmet inte väntas kunna genomföras utan att ett artskyddsförbud bryts och dispensmöjlighet saknas.

⁴³ Se 3 kap. 6b och 9 §§ respektive 5 kap. 11 och 11b §§ PBL.

⁴⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/42/EG av den 27 juni 2001 om bedömning av vissa planers och programs miljöpåverkan. Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt.

⁴⁵ Jfr Naturvårdsverket, 2019. Klimataspekten i miljöbedömningar enligt 6 kap. miljöbalken ss 3-4.

⁴⁶ Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.

⁴⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/147/EG av den 30 november 2009 om bevarande av vilda fåglar.

⁴⁸ Jfr 6 kap. 2 § p. 2 MB.

⁴⁹ Naturvårdsverket. Artskydd: <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Miljobedomningar/Strategisk-miljobedomning/Miljoaspekter-i-miljobedomning/Biologisk-mangfald/Artskydd/> hämtad 2020-11-30.

2.4.3 Information och stöd

Naturvårdsverket har publicerat en vägledning "Klimataspekten i miljöbedömningar enligt 6 kap. miljöbalken".⁵⁰

Mer information om artskyddet finns på Naturvårdsverkets webbsida.⁵¹

2.5 **Lokalisering av bebyggelse och byggnadsverk**

2.5.1 Tillämpliga regler

Bebyggelse definieras enligt PBL som en samling av byggnadsverk som inte enbart består av andra anläggningar än byggnader.⁵² Vid planläggning och i ärenden om bygglov eller förhandsbesked enligt PBL ska kommunen göra en lämplighetsbedömning så att bebyggelse och byggnadsverk lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet ur allmän synpunkt.⁵³ Kravet innebär att kommunen bland annat ska göra en bedömning om det är lämpligt för samhället att förlägga bebyggelse i ett område där det föreligger problem med exempelvis stigande havsnivåer, högt grundvatten eller översvämningar. Enskilda intressen ska inte beaktas vid denna bedömning. Kommunen ska vidare ta hänsyn till människors hälsa och säkerhet, jord, berg- och vattenförhållandena samt risken för olyckor, översvämning och erosion.⁵⁴

Vid all planläggning åligger det således kommunen att undersöka områdets förutsättningar, inklusive de geotekniska förhållandena. Ur klimatsynpunkt är detta särskilt nödvändigt i exempelvis kustområden, där såväl höjda havsnivåer som stigande grundvatten kan komma att utgöra ett hot. Även strandnära områden anses vara särskilt utsatta, eftersom risken för översvämningar förväntas öka vid ökade regnmängder och höga flöden. Bebyggelse i sådana lägen innebär en risk för fuktproblem, vilka i sin tur kan leda till hälsoproblem för de boende.⁵⁵

2.5.2 Information och stöd

Förordningen (2009:956) om översvämningsrisker kan ge vägledning vid bedömningen av översvämningsrisk.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ("MSB") har publicerat en vägledning för skyfallskartering,⁵⁶ som kan användas inom exempelvis fysisk planering, VA-planer, tillståndsprövningar och utifrån ett beredskapsperspektiv.

Boverket har tagit fram en tillsynsvägledning riktad mot länsstyrelserna avseende bedömning av översvämningsrisk.⁵⁷

⁵⁰ Naturvårdsverket, 2019. Klimataspekten i miljöbedömningar enligt 6 kap. miljöbalken.

⁵¹ Naturvårdsverket. Artskydd: <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Miljobedomningar/Strategisk-miljobedomning/Miljoaspekter-i-miljobedomning/Biologisk-mangfald/Artskydd>. Hämtad 2020-11-30.

⁵² 1 kap. 4 § PBL.

⁵³ 2 kap. 4 § PBL.

⁵⁴ 2 kap. 5 § PBL.

⁵⁵ Se Länsstyrelserna, 2012. Klimatanpassning i fysisk planering – Vägledning från länsstyrelserna s 155.

⁵⁶ MSB, 2017a. Vägledning för skyfallskartering. Tips för genomförande och exempel på användning. Publikationsnummer: MSB1121 - augusti 2017.

⁵⁷ Boverket, 2020. Tillsynsvägledning naturolyckor. Utgångspunkter för bedömning av översvämningsrisk. Hämtad från: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/lansstyrelsens->

2.6 Utformning och placering av bebyggelse och byggnadsverk

2.6.1 Tillämpliga regler

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver bygglov ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till bl.a. intresset av god helhetsverkan, skydd mot olyckshändelser, behovet av goda klimat- och hygienförhållanden samt behovet av framtida förändringar och kompletteringar.⁵⁸

Klimatanpassning i denna del kan innebära att hålla tillräckligt avstånd mellan bebyggelse och hav, att undvika låglänta och redan våta områden för exploatering, att minimera andelen hårdgjorda ytor, att utforma hustak på ett klimatanpassat sätt, att ge utrymme för skuggiga utomhusplatser eller att reservera mark för framtida klimatanpassningsåtgärder. Bebyggelsens och klimatanpassningsåtgärdernas placering och utformning bör också anpassas till befintliga värden i omgivningen.⁵⁹

2.6.2 Information och stöd

Länsstyrelsernas vägledning "Klimatanpassning i fysisk planering" behandlar bl.a. frågan om lämplig placering och utformning av bebyggelse och byggnadsverk ur ett klimatanpassningsperspektiv.⁶⁰

2.7 Dricksvattenförsörjning

2.7.1 Vattenskyddsområden

Regler och tillämpning

För att skydda viktiga vattenresurser kan en länsstyrelse eller en kommun inrätta ett vattenskyddsområde.⁶¹ Ett vattenskyddsområde kan inrättas för grund- eller ytvattenförekomst som används som vattentäkt idag, eller som antas komma att användas i framtiden.⁶² Föreskrifter till skydd för ytvattentäkter och enskilda grundvattentäkter kan också meddelas med stöd av förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.⁶³ En stor andel av Sveriges kommunala vattentäkter saknar vattenskyddsområden eller har gamla vattenskyddsområden som inte ger ett tillräckligt skydd. Detta innebär att det krävs varsamhet vid planläggning i anslutning till vattentäkter, oavsett om dessa omfattas av vattenskyddsområde eller inte. För att säkerställa en trygg dricksvattenförsörjning är det därför viktigt att kommunen arbetar för att se till att de kommunala vattentäkterna förses med aktuella vattenskyddsområden.⁶⁴

tillsyn/tillsynsvagledning_naturolyckor/tillsynsvagledning-oversvamning/stod-till-lansstyrelsen-vid-riskbedomning/utgangspunkter/ Hämtad 2020-11-28.

⁵⁸ 2 kap. 6 § PBL.

⁵⁹ Länsstyrelserna, 2012. Klimatanpassning i fysisk planering – Vägledning från länsstyrelserna s 155.

⁶⁰ Länsstyrelserna, 2012. Klimatanpassning i fysisk planering – Vägledning från länsstyrelserna.

⁶¹ 7 kap. 21 § MB.

⁶² 7 kap. 22 § MB.

⁶³ 40 § p. 5 i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

⁶⁴ Boverket (2020). Vattenförsörjning. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/allman-na-intressen/hav/struktur/vattenforsorjning/> Hämtad 2021-01-15.

Information och stöd

Naturvårdsverket har tagit fram en handbok om vattenskyddsområde.⁶⁵

Hav- och vattenmyndigheten vägleder om vattenskyddsområden.⁶⁶

2.7.2 Miljökvalitetsnormer

Regler och tillämpning

Förändringar i temperatur och nederbörd bedöms påverka den mängd grundvatten som bildas och som sedan finns tillgänglig för olika användningar (dricksvatten, bevattning m.m.).

Vid all planläggning ska kommunen följa miljökvalitetsnormerna ("MKN") i 5 kap. MB,⁶⁷ däribland MKN för vatten.

Enligt vattenförvaltningsförordning (2004:660) ("**Vattenförvaltningsförordningen**") är följande fem länsstyrelser vattenmyndigheter ("**Vattenmyndigheterna**"):

- Länsstyrelsen i Norrbottens län för Bottenvikens vattendistrikt,
- Länsstyrelsen i Västernorrlands län för Bottenhavets vattendistrikt,
- Länsstyrelsen i Västmanlands län för Norra Östersjöns vattendistrikt,
- Länsstyrelsen i Kalmar län för Södra Östersjöns vattendistrikt, och
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län för Västerhavets vattendistrikt.⁶⁸

Vattenmyndigheterna fastställer MKN för ytvattenförekomster, grundvattenförekomster och skyddade områden i vattendistriktet.⁶⁹

Kommunen kan, för att beakta MKN för vatten i sin planering, vidta en mängd åtgärder för att förhindra att såväl yt- som grundvattenkvaliteten påverkas negativt. Exempelvis kan kommunen i detaljplan välja att minimera andelen hårdgjorda ytor, skapa fördröjningsytor för dagvatten och dylikt. Klimatanpassningsåtgärder kan ofta leda till en god vattenkvalitet men vissa åtgärder, såsom rensning av diken för att avvattna översvämmande områden, kan motverka uppnåendet av MKN för vatten.⁷⁰

Information och stöd

Länsstyrelsen Västernorrland har utarbetat en vägledning för tillämpning av miljökvalitetsnormer för vatten inom den fysiska planeringen.⁷¹

⁶⁵ Naturvårdsverket, 2011. Handbok 2010:5 om vattenskyddsområde.

⁶⁶ Se <https://www.havochvatten.se/avlopp-och-dricksvatten/dricksvatten-och-vattenskydd/vattenskyddsomrade.html> hämtad 2021-01-15.

⁶⁷ 2 kap. 10 § PBL.

⁶⁸ Mer information på Vattenmyndigheternas webbsida: <https://www.vattenmyndigheterna.se>. Hämtad 2020-12-22.

⁶⁹ 4 kap. 1 § Vattenförvaltningsförordningen.

⁷⁰ Länsstyrelserna, 2012. Klimatanpassning i fysisk planering – Vägledning från länsstyrelserna s 156.

⁷¹ Länsstyrelsen i Västernorrland. Miljökvalitetsnormer för vatten. En vägledning för fysisk planering i Västernorrlands län. Rapport 2012:7.

Boverket har tagit fram rapporten "Fysisk planering för en trygg dricksvattenförsörjning", ⁷² som bl.a. nämner vattenskyddsområden, riksintresse för områden för anläggningar för dricksvattenförsörjning samt miljökvalitetsnormer för vatten som tre viktiga skyddsformer som kan relateras till dricksvattenförsörjning, samt beskriver skyddsformerna och vilket skydd de kan ge vid fysisk planering.⁷³

Livsmedelsverket har tagit fram en handbok för klimatanpassning av dricksvattenproduktion.⁷⁴

2.8 Ekosystemtjänster och grön infrastruktur

2.8.1 Regler och tillämpning

År 2010 antog världens länder en strategisk plan för biologisk mångfald fram till 2020, innehållande de så kallade Aichimålen. Eftersom Aichimålen gick ut 2020 pågår nu processen mot att ta fram ett nytt globalt ramverk för biologisk mångfald, "post 2020". Sveriges arbete utgår från de nationella miljökvalitetsmålen och beskrivs i regeringens proposition 2013/14:141 En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster.⁷⁵

I den Nationella strategin understryks vikten av att möjliggöra uppnåendet av bevarandemål för biologisk mångfald och ekosystemtjänster samtidigt som samhällets och ekosystemens sårbarhet för klimatförändringar kan reduceras.⁷⁶ Den Nationella strategin nämner också vikten av att ha en fungerande grön infrastruktur för att påverka klimatförändringarnas biologiska och ekologiska effekter.⁷⁷

I den byggda miljön kan ekosystemtjänster handla om ekosystemens förmåga att rena luft, sänka temperaturer, ta hand om dagvatten och erbjuda rekreativa och hälsosamma miljöer.⁷⁸ Grön infrastruktur definieras enligt Boverket som ett ekologiskt funktionellt nätverk av livsmiljöer och strukturer, naturområden samt anlagda element som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras och för samhället viktiga ekosystemtjänster främjas i hela landskapet. Grön infrastruktur i den byggda miljön är den delen av grönstrukturen som har en landskapsekologisk funktion.⁷⁹

2.8.2 Myndigheternas roll

Naturvårdsverket koordinerar arbetet med grön infrastruktur i samarbete med Havs- och vattenmyndigheten ("HaV"), Jordbruksverket, Boverket, Trafikverket, Skogsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Statens Fastighetsverk, Fortifikationsverket, Länsstyrelserna, Sametinget och Svenska kraftnät.

⁷² Boverket, 2018d. Fysisk planering för en trygg dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter. Rapport 2018:35.

⁷³ Boverket, 2018d. Fysisk planering för en trygg dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter s 19.

⁷⁴ https://www.livsmedelsverket.se/produktion-handel--kontroll/dricksvattenproduktion/kaskad-handbok-for-klimatanpassning_dricksvattenproduktion hämtad 2021-01-15.

⁷⁵ Prop. 2013/14:141. Svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster ss 98-106.

⁷⁶ Den Nationella strategin s 53.

⁷⁷ Den Nationella strategin ss 34 och 49.

⁷⁸ Boverket (2019). Centrala begrepp inom ekosystemtjänster. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/begrepp/> Hämtad 2020-12-12.

⁷⁹ Boverket (2019). Centrala begrepp inom ekosystemtjänster. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/begrepp/> Hämtad 2020-12-12.

HaV är förvaltningsmyndighet på miljöområdet för frågor om bevarande, restaurering och hållbar användning av sjöar, vattendrag och hav och har därför ett särskilt ansvar för arbetet med grön infrastruktur i vatten.⁸⁰

2.8.3 Information och stöd

Boverket har tagit fram en vägledning avseende ekosystemtjänster i den byggda miljön.⁸¹

Naturvårdsverket har tagit fram en vägledning om grön infrastruktur och planering,⁸² samt Naturvårdsverkets riktlinjer och vägledning för länsstyrelsernas arbete med att ta fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur.⁸³

Länsstyrelserna har tagit fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur.

2.9 **Klimatanpassning i översiktsplan**

2.9.1 Regler och tillämpning

Översiktsplanen är kommunens viktigaste instrument för att ge vägledning om hur mark- och vattenområden bör användas i framtiden. Översiktsplanen ska ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön.⁸⁴ I översiktsplanen ska kommunen redovisa grunddragen för den avsedda användningen av mark- och vattenområden samt hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.⁸⁵ Kommunen ska redovisa hur hänsyn tas till allmänna intressen.⁸⁶

Översiktsplanen ska vara aktuell och omfatta hela kommunen. Kommunfullmäktige ska minst en gång under varje mandatperiod pröva planens aktualitet. Länsstyrelsen ska på eget initiativ redovisa sina synpunkter när det gäller mellankommunala och statliga intressen som har betydelse för översiktsplanens aktualitet.⁸⁷

Av översiktsplanen ska framgå hur kommunen i den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med sådana nationella och regionala mål, planer och program som kommunen anser relevanta och av betydelse för en hållbar utveckling i kommunen.⁸⁸ Bestämmelsen är ett sätt för staten att få genomslag för en angelägen samhällsutveckling på ett enhetligt sätt över hela landet. Exempel på nationella mål som har bäring på klimatanpassning är exempelvis Agenda 2030. Översiktsplanen ska utformas så att innebörden och konsekvenserna av den tydligt framgår.⁸⁹

⁸⁰ Naturvårdsverket. Grön infrastruktur för levande landskap: <https://www.naturvardsverket.se/gron-infrastruktur>. Hämtad 2020-12-22.

⁸¹ Boverket (2019). Ekosystemtjänster i den byggda miljön – vägledning & metod. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/> Hämtad 2020-11-30.

⁸² Naturvårdsverket, 2019. Grön infrastruktur och fysisk planering – så kan planeringen bidra.

⁸³ Naturvårdsverket. Grön infrastruktur: <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Samhallsplanering/Gron-infrastruktur>. Hämtad 2020-12-12.

⁸⁴ 3 kap. 2 § PBL.

⁸⁵ 3 kap. 3 § PBL.

⁸⁶ 3 kap. 4 § PBL.

⁸⁷ 3 kap. 1 och 27-28 §§ PBL.

⁸⁸ 3 kap. 5 § PBL.

⁸⁹ 3 kap. 6 § PBL.

2.9.2 Särskilt om översvämning, ras, skred och erosion

Följande bestämmelse är särskilt avsedd att se till att kommunen tar hänsyn till klimatanpassning i översiktsplanen.⁹⁰

I översiktsplanen ska kommunen ge sin syn på risken för skador på den byggda miljön till följd av översvämning, ras, skred och erosion som är klimatrelaterade samt på hur sådana risker kan minska eller upphöra.

Enligt förarbetena syftar kravet till att kommunerna ska börja arbeta med att bedöma riskerna, utarbeta strategier och inleda dialog med kommuninvånarna, och kravet ska ses som en början på den mycket angelägna klimatanpassningen av bebyggelse.⁹¹

Bestämmelsen innebär att översiktsplanen exempelvis ska redovisa de områden som inte bör bebyggas ur risk- och säkerhetsperspektiv (översvämningsområden, ras- och skredsbenägna områden m.m.). Likaså bör kommunen redovisa hur dagvattenfrågan avses att lösas, eftersom frågan har bäring på översvämningsrisken.

2.9.3 Information och stöd

Statens geotekniska institut ("SGI") har, tillsammans med Sveriges geologiska undersökning ("SGU"), SMHI, MSB, HaV, Sjöfartsverket och Skogsstyrelsen, tagit fram en vägledning om ras, skred och erosion.⁹²

Boverket har tagit fram en vägledning för översiktsplanering och strategisk miljöbedömning.⁹³

Boverket har tagit fram en tillsynsvägledning avseende översvämningsrisker,⁹⁴ som syftar till att skapa förutsättningarna för att ny bebyggelse blir långsiktigt hållbar och att länsstyrelsernas tillsyn är samordnad och förutsebar.

2.10 **Klimatanpassning i detaljplan**

2.10.1 Regler och tillämpning

Kommunen får enligt PBL bestämma när ett område ska detaljplaneras.⁹⁵ Enligt det s.k. detaljplanekravet ska markens lämplighet för bebyggelse (med vissa undantag) prövas i en detaljplan för exempelvis ett nytt byggnadsverk vars användning får betydande inverkan på omgivningen.⁹⁶ Regeringen har möjlighet att under vissa förhållanden förelägga en kommun att anta, upphäva eller ändra en detaljplan, om ett riksintresse enligt 3 eller 4 kap. MB inte tillgodoses, eller om frågor om användningen av mark- och vattenområden som angår flera kommuner inte samordnas på ett lämpligt sätt.⁹⁷

⁹⁰ Se den Nationella strategin s 84.

⁹¹ 3 kap 5 § 4 PBL.

⁹² SGI, 2018. Kartunderlag om ras, skred och erosion. Vägledning 1, 2018, utgåva 4.

⁹³ Boverket (2020). Process för översiktsplanering och strategisk miljöbedömning.

<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/processen-for-oversiktsplanering/>
Hämtad 2020-12-10.

⁹⁴ Boverket, 2018b. Tillsynsvägledning avseende översvämningsrisker. Rapport 2018:8.

⁹⁵ 1 kap. 2 § PBL.

⁹⁶ 4 kap 2 § PBL.

⁹⁷ 11 kap. 15 § PLB.

2.10.2 Dagvattenhantering

Klimatförändringarna förväntas leda till ökade nederbörds mängder. I städer och tätorter anses markens förmåga att infiltrera vatten ha särskilt stor betydelse för att hantera stora vattenmängder vid till exempel skyfall. Det har mot denna bakgrund ansetts viktigt att skapa goda förutsättningar för att ta hand om dagvatten.⁹⁸

Kommunen kan med stöd av PBL i detaljplan reservera mark för nödvändiga anläggningar och anordningar som behövs för allmänna ändamål för att marken som ska bebyggas ska kunna bli lämplig.⁹⁹ PBL ger också möjlighet för kommunen att lösa in mark som ska vara allmän plats och sådan mark som behövs för annat än enskilt bebyggande.¹⁰⁰

Enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster ("VA-lagen") ska kommunen besluta om verksamhetsområde för vattentjänster om det behöver ordnas i ett större sammanhang till skydd för människors hälsa eller miljön.¹⁰¹ Skyldigheten omfattar även dagvatten.

Genom en bestämmelse i PBL som trädde i kraft 2018 får kommunen i en detaljplan bestämma att det krävs marklov för markåtgärder som kan försämra markens genomsläpplighet förutsatt att åtgärden inte vidtas för att anlägga en gata, väg eller järnväg som är förenlig med detaljplanen.¹⁰² Bestämmelsen avser att förstärka kommunens möjlighet att säkerställa en god dagvattenhantering.¹⁰³

2.10.3 Skyddsåtgärder

Kommunen får bestämma skyddsåtgärder för att motverka markförorening, olyckor, översvämning och erosion.¹⁰⁴ Av förarbetena framgår att bestämmelsen är en konsekvens av det ökade behovet av klimatanpassning.¹⁰⁵ En förutsättning för att det i detaljplan ska gå att medge bebyggelse under sådana villkor, anses vara att det redan vid planläggningen kan visas att åtgärderna kommer att leda till avsett resultat, dvs. att marken kommer att bli lämplig att bebygga. Vidare förutsätts att de villkorade åtgärderna är så preciserade och effektbeskrivna att det står klart att de är genomförbara.¹⁰⁶ Som skyddsåtgärder kan exempelvis restriktioner vad gäller möjligheten att anlägga källare och en lägsta golvnivå anges.

2.10.4 Möjlighet att upphäva detaljplaner

Kommunen har möjlighet att upphäva befintliga detaljplaner efter att genomförandetiden gått ut. Med upphävande av en detaljplan avses ett sådant upphävande där en detaljplan upphävs helt eller för enbart en del av planområdet. Ett upphävande kan däremot inte avse en viss bestämmelse i en detaljplan. Om en viss

⁹⁸ Jfr den Nationella strategin ss 15-16.

⁹⁹ 4 kap. 6 § PBL.

¹⁰⁰ 6 kap. 13 § PBL.

¹⁰¹ Jfr 6 § VA-lagen.

¹⁰² 9 kap 12 § PBL.

¹⁰³ Den Nationella strategin ss 15-18.

¹⁰⁴ 4 kap. 12 § PBL.

¹⁰⁵ Prop. 2009/10:170. En enklare plan- och bygglag. Del 1 ss 428–429.

¹⁰⁶ Se vidare prop. 2009/10:170. En enklare plan- och bygglag. Del 1 ss 208 f. och 428 f.

bestämmelse ska upphävas görs detta genom att detaljplanen ändras.¹⁰⁷ En plan kan även upphävas genom att en ny plan antas för samma område.¹⁰⁸

Även under genomförandetiden kan kommunen ändra i gällande detaljplaner, dock endast med fastighetsägarens samtycke eller om nya förutsättningar av betydande vikt framkommer.¹⁰⁹ Enligt vår bedömning borde sådana förutsättningar kunna utgöras av klimatförändringar. Bestämmelsen tillåter kommunen att ändra en olämplig detaljplan för att undvika att ny bebyggelse uppförs inom områden som visar sig vara olämpliga med hänsyn till klimatrelaterade risker. Kommunen kan exempelvis ändra en detaljplan för att kunna medge skyddsåtgärder eller för att införa nya bestämmelser om exempelvis markreservat för gemensamhetsanläggningar, servitut eller liknande skyddsåtgärder.

2.10.5 Möjlighet att ställa krav på bygglov

Kommunen får skjuta upp den slutliga prövningen av skydds- eller säkerhetsåtgärder till bygglovsskedet genom att ange att lov endast får ges om markens lämplighet för bebyggande har säkerställts genom att exempelvis en skyddsåtgärd har vidtagits på tomten.¹¹⁰ Detta innebär att kommunen i detaljplan kan kräva att vissa klimatanpassningsåtgärder, såsom ändrad höjdsättning (genom omfördelning eller tillägg av jordmassor), byggande av dammar eller diken eller uppförande av kustskydd (genom exempelvis förstärkning av befintliga vägar, banvallar, sanddynor eller vågbrytare), vidtas innan bygglov ges.

2.10.6 Information och stöd

HaV har tagit fram en vägledning för kommunal VA-planering.¹¹¹

2.11 **Klimatanpassning i bygglov**

2.11.1 Regler och tillämpning

I detaljplanerade områden har marken genom detaljplanen ansetts vara lämplig för det ändamål som planen anger, och bygglov ska ges om åtgärden överensstämmer med detaljplanen.¹¹² För lov utanför planlagda områden blir översiktsplanen vägledande för bygglovsprövningen. Hänsyn måste tas till eventuella områdesbestämmelser. Markens lämplighet i de fallen med hänsyn till risk och säkerhet ska bedömas på samma sätt som vid framtagande av en detaljplan,¹¹³ varvid förväntade effekter av ett förändrat klimat måste beaktas.

I PBL¹¹⁴, plan- och byggförordningen (2011:338) ("PBF")¹¹⁵, Boverkets byggregler ("BBR")¹¹⁶ och Boverkets konstruktionsregler ("EKS")¹¹⁷ ställs krav på tekniska

¹⁰⁷ Jfr prop. 2013/14:126. En enklare planprocess s 104.

¹⁰⁸ 5 kap. 2-5 §§ PBL.

¹⁰⁹ 4 kap. 38-39 §§ PBL.

¹¹⁰ 4 kap. 14 § p. 4 PBL.

¹¹¹ Hav- och vattenmyndigheten, 2014. Vägledning för kommunal VA-planering. Havs- och vattenmyndighetens rapport 2014:1.

¹¹² 9 kap. 30 § PBL.

¹¹³ 9 kap. 31 § p. 3 PBL.

¹¹⁴ 8 kap. 4 § PBL.

¹¹⁵ 3 kap. 7-10, 13, 16-17 §§ PBF.

¹¹⁶ BFS 2011:6.

¹¹⁷ BFS 2011:10.

egenskaper för byggnader och andra anläggningar. Kraven är främst formulerade som funktionskrav och gäller den färdiga byggnaden. För att bedöma om de tekniska egenskapskraven kan komma att bli uppfyllda i den färdiga byggnaden är det i vissa fall nödvändigt att ta hänsyn till klimatet på den plats där byggnaden ska uppföras. I till Boverkets regler hörande allmänna råd anges vilka metoder som bör användas för att funktionen ska kunna förväntas uppnås.

Reglerna ska tillämpas av byggherren, vilket innebär att de gäller alla, inklusive kommuner och myndigheter, som bygger eller ändrar byggnader.

2.11.2 Tillsyn och ingripanden

Tillsynsmyndighet för att tillse att byggherren fullgör sina skyldigheter enligt PBL är främst byggnadsnämnden men även länsstyrelserna, Boverket, regeringen och Arbetsmiljöverket har ett tillsynsansvar. Myndigheterna förväntas samarbeta med varandra samt med statliga och kommunala organ som utför uppgifter av betydelse för tillsynsverksamheten.¹¹⁸ Tillsynsmyndigheterna är skyldiga att ta upp en fråga om ingripande och påföljd så snart det finns anledning att anta att någon inte har följt en bestämmelse, en dom eller andra beslut. För vissa överträdelser av PBL kan sanktionsavgifter åläggas. Olika förelägganden, förbud eller verkställighetsmedel som vite enligt lagen (1985:206) om viten, och handräckning enligt lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning kan också aktualiseras.¹¹⁹ Byggherrens skyldigheter enligt ovan gäller endast vid nybyggnad eller ändring av byggnader, och kan således inte tillämpas för att klimatanpassa befintliga byggnader. En utmaning måste därför antas vara att bedöma vilka krav som är lämpliga att ställa nu för att säkerställa att ett byggnadsverk är anpassat till framtida klimatförändringar.

2.11.3 Information och stöd

Boverket har bl.a. tagit fram rapporten "Boverkets byggregler och klimatanpassning", vilken refererar till ett antal andra rapporter som berör ämnet.¹²⁰

2.12 **Klimatanpassning i markanvisning**

2.12.1 Regler och tillämpning

Vid nybyggnation av lokaler och byggnader kan en kommun ställa egna klimatanpassningskrav genom att införa dessa krav i de beslut och avtal som tecknas i samband med markanvisningar enligt lagen (2014:899) om riktlinjer för kommunala markanvisningar eller andra typer av avtal. Goda lösningar kan dessutom inspirera andra fastighetsförvaltare att klimatanpassa sina byggnader och utemiljöer på liknande sätt.¹²¹

Ett exempel som nämns som inspiration är Miljöbyggprogram SYD.¹²² Miljöbyggprogram SYD är uppdelat i fyra kärnområden, varav ett område – området "Urban biologisk mångfald" har relevans för klimatanpassning. I programmet beskrivs bland annat användandet av grönytefaktor¹²³ som väger samman ett antal faktorer till ett index som

¹¹⁸ 11 kap. 3 § PBL.

¹¹⁹ 11 kap. 19-39 §§ PBL.

¹²⁰ Boverket, 2018c. Boverkets byggregler och klimatanpassning. Rapport 2018:10.

¹²¹ Boverket, 2010. Mångfunktionella ytor – klimatanpassning av befintlig byggd miljö i städer och tätorter genom grönstruktur s 59.

¹²² Miljöbyggprogram SYD: <http://www.miljobyggprogramsyd.se/Om-programmet>. Hämtad 2020-12-11.

¹²³ Grönytefaktorn är ett planeringsredskap som används för att säkerställa en viss mängd vegetation eller vatten i en byggd miljö både på kvartersmark och på allmän plats. Källa: Boverket (2018). Grönytefaktor – räkna

sedan ligger till grund för exempelvis en bygglovsansökan. Bland annat behandlas en ytas förutsättningar för växtlighet och fördröjning av dagvatten.¹²⁴ Ett sådant program ger kommuner, i egenskap av markägare, möjlighet att främja såväl ekologiskt hållbart byggande som klimatanpassning vid byggande på kommunal mark.

2.12.2 Information och stöd

Boverket har tagit fram en rapport ”Mångfunktionella ytor – klimatanpassning av befintlig byggd miljö i städer och tätorter genom grönstruktur”¹²⁵ som kan användas som inspiration.

2.13 **Roll- och ansvarsfördelning**

2.13.1 Kommunen

Det är i första hand kommunens ansvar att ta hänsyn till allmänna intressen, däribland hälsa, säkerhet, och risken för olyckor, översvämning och erosion. Ansvaret aktualiseras när kommunen detaljplanlägger mark eller beslutar om bygglov eller förhandsbesked utanför detaljplanlagt område.¹²⁶ Om kommunen fattar beslut om t.ex. detaljplan eller bygglov på oriktiga grunder kan kommunen bli skadeståndsansvarig.¹²⁷ Ansvaret aktualiseras dock bara om kommunen har gjort sig skyldig till fel eller försummelse. Eftersom konsekvenserna av klimatförändringarna är svårbedömda, kan det vara svårt att avgöra om ett beslut är att betrakta som felaktigt eller försumligt i lagens mening. Dessutom preskriberas skadeståndsansvar 10 år efter det att beslut har fattats,¹²⁸ vilket i planeringssammanhang kan anses vara kort tid. Det kan därför ofta vara fastighetsägaren, och därigenom försäkringskollektivet, som får bära kostnaderna för eventuella felaktiga bedömningar av de risker som klimatförändringarna innebär för den byggda miljön.¹²⁹

2.13.2 Länsstyrelserna

På regional nivå har länsstyrelserna en viktig roll att ta fram planeringsunderlag beträffande allmänna intressen.

Länsstyrelserna har också ett tillsynsansvar för kommunernas planläggning enligt PBL. Detta innebär att staten genom länsstyrelserna har ett ansvar för att kommunerna följer bestämmelserna i PBL och beaktar bl.a. klimatförändringarna vid planläggningen.

Vid samråd om översiktsplanens respektive detaljplanens innehåll ska berörd länsstyrelse verka för att föreslagen bebyggelse inte blir olämplig med hänsyn till människors hälsa eller säkerhet eller till risken för olyckor, översvämning eller erosion.¹³⁰ Av länsstyrelsens granskningsyttrande ska det framgå om bebyggelse bedöms bli

med ekosystemtjänster. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronnytefaktor/> Hämtad 2020-12-22.

¹²⁴ Miljöbyggprogram SYD: <http://www.miljobyggprogramsyd.se/Om-programmet/Karnomraden/Urban-biologisk-mangfald>. Hämtad 2020-12-22.

¹²⁵ Boverket, 2010. Mångfunktionella ytor – klimatanpassning av befintlig byggd miljö i städer och tätorter genom grönstruktur.

¹²⁶ 3 kap. 2-4 §§ PBL.

¹²⁷ Jfr 3 kap. 2 § Skadeståndslag (1972:207).

¹²⁸ 2 § Preskriptionslag (1981:130).

¹²⁹ SOU 2017:42. Vem har ansvaret? ss 16-17.

¹³⁰ 3 kap. 10 § PBL.

olämplig med hänsyn till människors hälsa eller säkerhet eller till risken för olyckor, översvämning eller erosion.¹³¹

Länsstyrelsen ska tidigt i planeringsprocessen bidra med underlag, råd och synpunkter för att ge kommunen möjlighet att utforma planförslaget så att ett senare statligt ingripande kan undvikas.¹³² Länsstyrelsen erhåller riksintressemyndigheternas uppgifter om områden som bedöms vara av riksintresse och ansvarar för att ta de initiativ som behövs för att det i arbetet med miljökonsekvensbeskrivningar och i planerings- och beslutsprocesser tas hänsyn till riksintressen.

Länsstyrelsen ska överpröva och upphäva kommunens beslut att upprätta eller ändra en detaljplan om detaljplanen antas innebära att bebyggelse bli olämplig med hänsyn till de risker som anges i PBL (såsom människors hälsa, översvämning eller erosion).¹³³ I vissa fall kan länsstyrelsen även utöva tillsyn över kommunens beslut om lov eller förhandsbesked.¹³⁴

2.13.3 Boverket

Boverket har genom ändringar i förordningen (2012:546) med instruktion för Boverket fått ansvar för att samordna det nationella klimatanpassningsarbetet för den byggda miljön.¹³⁵

Boverket har publicerat ett antal rapporter i ämnet,¹³⁶ och särskilt tagit fram en sammanställning av planeringsunderlag för fysisk planering avseende klimatfrågor.¹³⁷

Länsstyrelserna och Boverket ansvarar för tillämpningen av Hushållningsförordningen, och har var och en inom sitt verksamhetsområde uppsikt över nämnda hushållning.¹³⁸

2.13.4 Trafikverket

Trafikverket ansvarar för långsiktig planering av transportsystemet för vägtrafik, järnvägstrafik, sjöfart och luftfart. Verket ansvarar även för byggande, drift och underhåll av de statliga vägarna och järnvägarna. Trafikverket kan vara remissinstans avseende trafikfrågor i lovärenden.

2.13.5 Jordbruksverket

Jordbruksverket är remissinstans i frågor om när brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse.¹³⁹

¹³¹ 3 kap. 16 § p. 5 och 5 kap. 14 § p. 5 PBL.

¹³² Jfr prop. 2009/10:170. En enklare plan- och bygglag. Del 1 ss 444-445.

¹³³ 11 kap. 10-12 §§ PBL.

¹³⁴ 11 kap. 12 § PBL.

¹³⁵ 3 § p. 13 Förordning (2012:546) med instruktion för Boverket.

¹³⁶ Boverket (2020). *Samordna det nationella klimatanpassningsarbetet för den byggda miljön*.

<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/uppdrag/klimatanpassningsarbete-for-den-byggda-miljon/>
Hämtad 2020-12-10.

¹³⁷ Boverket, 2018a. Planeringsunderlag för fysisk planering avseende klimatfrågor – Sammanställning och analys. Rapport 2018:3.

¹³⁸ 1-1b §§ Hushållningsförordningen.

¹³⁹ Den Nationella strategin s 55.

2.13.6 Statens geotekniska institut

SGI har i uppdrag att utföra ras- och skredriskkarteringar, kartera erosionsrisker samt metodutveckla, nyttiggöra och komplettera redan utförda karteringar.¹⁴⁰

2.13.7 Byggherre samt fastighets- och markägare

Såväl byggherren som fastighetsägaren har ett ansvar för att uppfylla kraven i PBL, PBF, EKS och BBR för byggnader och för tomtmark.

Kommunen är ofta en stor markägare och kan i denna egenskap ställa krav på den som ska köpa och bebygga marken. Krav på klimatanpassning genom hänsyn till ekosystemtjänster, miljöbyggprogram eller liknande kan exempelvis ställas i markanvisningsavtal. Genom att bidra med goda exempel kan också kommunen inspirera andra markägare till att klimatanpassa sin egendom.

2.13.8 Enskilda

Det är ett genomgående mål i PBL att skapa goda möjligheter till medborgarinflytande. Därför är processen för att ta fram en översiktsplan och detaljplan reglerad i lagen. Samråd samt utställning av förslag till översiktsplanen eller granskning av detaljplaner ger medborgarna möjlighet till insyn och påverkan vid utformningen av planerna (se även punkt 2.9.2 ovan).

3. **Förvaltning, drift och underhåll**

3.1 **Inledning**

Ansaret för skydd av befintlig egendom – exempelvis genom klimatanpassningsåtgärder – åligger i första hand egendomens ägare,¹⁴¹ vilket också framgår av den Nationella strategin.¹⁴² Ansaret följer av äganderätten och gäller exempelvis alla fastighetsägare, såväl enskilda personer som företag och lokala och nationella myndigheter. Fastighetsägaren har som huvudregel ingen skyldighet att klimatanpassa sin egendom, men är enligt hänsynsregeln i jordabalken (1970:994) ("Jordabalken") skyldig att se till att användningen av den egna fastigheten inte orsakar olägenheter i omgivningen.¹⁴³

3.2 **Befintlig bebyggelse**

3.2.1 Krav på byggnadsverk och tomter

Det finns vissa möjligheter att ålägga åtgärdskrav på fastighetsägare som inte klimatanpassar sin egendom. Exempelvis måste byggnadsverk uppfylla vissa minikrav ur bl.a. klimat-, hygien- och hälsosynpunkt,¹⁴⁴ och de ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaperna bevaras så som kraven var när byggnadsverken uppfördes.¹⁴⁵ Även tomter ska hållas i vårdat skick och skötas så att risken för olycksfall och betydande olägenheter för omgivningen och för trafiken inte

¹⁴⁰ SOU 2017:42. Vem har ansvaret? s 62.

¹⁴¹ SOU 2017:42 Vem har ansvaret? ss 17-18.

¹⁴² Den Nationella strategin s 21.

¹⁴³ 3 kap. 1 § jordabalken (1970:994).

¹⁴⁴ 8 kap. 4-5 §§ PBL.

¹⁴⁵ 8 kap. 14 § PBL.

uppkommer.¹⁴⁶ Kommunen har ett ansvar att ingripa om byggnaders tekniska egenskaper inte upprätthålls eller om en fastighet inte hålls i ett vårdat skick. Ingripanden kan bestå i bl.a. åtgärdsföreläggande, rivningsföreläggande eller förbud mot användning. Åtgärderna kan förenas med viten. Åtgärdsföreläggande och rivningsförelägganden kan förenas med beslut om att åtgärderna ska genomföras på bekostnad av den som fått föreläggandet.

3.2.2 Gemensamma anläggningssamfälligheter

Det finns också vissa möjligheter att dels uppnå ett gemensamt ägande och finansiering av fysiska klimatanpassningsåtgärder, dels ålägga fastighetsägare en skyldighet att bidra till dessa åtgärder.

Avseende erosionsskydd kan bildandet av en gemensam anläggningssamfällighet ("**Gemensamhetsanläggning**") enligt Anläggningslag (1973:1149) ("**Anläggningslagen**") aktualiseras. En Gemensamhetsanläggning är en anläggning som syftar till att tillgodose ändamål av stadigvarande betydelse för fastighetsägarna. Fastighetsägare kan exempelvis vara privatpersoner, näringsidkare eller kommuner. Deltagande i en Gemensamhetsanläggning är tvingande för de fastigheter som drar nytta av anläggningen. Bildandet sker genom en lantmäteriförrättning där bland annat deltagande fastigheters andelar i anläggningen fastställs.

Avseende översvämningsskydd, såsom markavvattningsåtgärder (exempelvis dikning och dränering), kan motsvarande lösning vara bildandet av en markavvattningssamfällighet. Markavvattningssamfälligheter utgör vattenverksamheter och regleras i MB, lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ("**LSV**") och förordning om vattenverksamhet (1998:1388). För inrättande av markavvattningssamfällighet krävs tillstånd enligt 11 kap. 13 § MB. Även en Gemensamhetsanläggning kan kräva tillstånd eller anmälan om vattenverksamhet enligt LSV när åtgärden innebär arbeten i vatten.

Det kan också vara aktuellt med dispensprövning enligt bestämmelserna om biotopskydd, strandskydd och artskydd.¹⁴⁷ Dispens kan ges om det finns särskilda skäl eller om syftet med strandskyddet inte påverkas.¹⁴⁸ Om värdefulla värden kan komma att påverkas av åtgärden kan tillstånd för vattenverksamhet och strandskyddsdispens vägras,¹⁴⁹ vilket kan försvåra eller förhindra den planerade klimatanpassningsåtgärden.

3.2.3 Information och stöd

COWI har, på uppdrag av Regional Kustsamverkan Skåne och Halland, tagit fram en rapport som anger möjliga sätt att främja klimatanpassningsåtgärder och finansiera dessa.¹⁵⁰

Boverket har tagit fram rapporten "Ovårdade tomter och förfallna byggnader" för att utreda hur tillsynen över ovårdade tomter och förfallna byggnader kan förbättras.¹⁵¹

¹⁴⁶ 8 kap. 15 § PBL.

¹⁴⁷ Jfr 7 kap. MB.

¹⁴⁸ Skälen för dispens står i 7 kap. 18 c–d §§ MB.

¹⁴⁹ COWI, 2020. Finansieringsmodeller för klimatanpassningsåtgärder ss 32-36.

¹⁵⁰ COWI, 2020. Finansieringsmodeller för klimatanpassningsåtgärder.

¹⁵¹ Boverket 2015. Ovårdade tomter och förfallna byggnader. ISBN: 978-91-7563-286-5.

3.3 Kulturarv

3.3.1 Regler och tillämpning

Klimatförändringarna kan ha allvarliga effekter på kulturhistoriskt intressanta byggnader (kulturarvet), som utsätts för skaderisker såsom mögel, rötskador, skadedjur, stormskador och erosion. För att förhindra skadorna är det viktigt att klimatanpassningsåtgärder vidtas tidigt. Vissa regler begränsar dock möjligheten att klimatanpassa byggnader. Exempelvis stadgar PBL att ändringar till byggnader alltid ska utföras varsamt med hänsyn till dess karaktärsdrag och dess tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. Särskilt värdefulla byggnader får inte förvanskas. Motsvarande gäller för bygglovspliktiga anläggningar.¹⁵² Den som planerar eller utför ett arbete (såsom en klimatanpassningsåtgärd) som berör kulturarvet ska dessutom enligt kulturmiljölagen (1998:950) (**Kulturmiljölagen**) se till att skador på kulturmiljön så långt möjligt undviks eller begränsas.¹⁵³ Bestämmelser om kulturmiljön finns också i bl.a. MB, PBL och skogsvårdslagen (1979:429).¹⁵⁴

3.3.2 Information och stöd

Riksantikvarieämbetet har tagit fram en handlingsplan "Kulturarv i ett förändrat klimat – handlingsplan för klimatanpassning 2019–2023",¹⁵⁵ som bl.a. riktar sig mot länsstyrelserna och myndigheter som förvaltar statlig egendom.

3.4 Roll- och ansvarsfördelning

3.4.1 Fastighetsägare

Fastighetsägaren har ett ansvar att hålla sin fastighet, såväl tomten som eventuella byggnader och skyddsanordningar, i ett vårdat skick samt sköta och underhålla dessa. Fastighetsägaren (och även till viss mån nyttjanderättshavaren) ansvarar enligt huvudregeln för eventuella skador på egendomen som klimatförändringarna kan leda till. Detta ansvar överförs till viss del till försäkringskollektivet. Av den Nationella strategin framgår att ansvaret för skador till följd av extrema väderhändelser inte skiljer sig från ansvaret för annan riskhantering i samhället, och att grundprincipen ska vara att ansvaret för skydd av egendom ligger hos egendomens ägare.¹⁵⁶ Det kan dock vara svårt för en enskild fastighetsägare att vidta anpassningsåtgärder, särskilt avseende klimatrelaterade risker som kräver samordnade åtgärder, såsom vallar eller annat översvämningsskydd.¹⁵⁷

I vissa fall kan fastighetsägaren även hållas ansvarig för skador som uppkommer på närliggande egendom. Hänsynsregeln i Jordabalken kan läggas till grund för en talan om vitesföreläggande mot fastighetsägare eller andra som driver en störande verksamhet att begränsa störningarna, eller eventuellt om förbud vid vite att fortsätta verksamheten. Bestämmelsen anses ålägga fastighetsägaren eller nyttjanderättshavaren en särskild aktsamhetsplikt i förhållande till omgivningen; vilken kan innebära ett längre gående ansvar för vållande än vad som följer av allmänna regler,¹⁵⁸ framför allt vid

¹⁵² Se 8 kap. 13, 17 och 18 §§ PBL.

¹⁵³ 1 kap. 1 § Kulturmiljölagen.

¹⁵⁴ 1 kap. 2 § st. 4 Kulturmiljölagen.

¹⁵⁵ Riksantikvarieämbetet. Kulturarv i ett förändrat klimat – handlingsplan för klimatanpassning 2019–2023.

¹⁵⁶ Den Nationella strategin s 77.

¹⁵⁷ Jfr SOU 2017:42 s 333.

¹⁵⁸ Se Skadeståndslag (1972:207).

underlåtenhet att vidta åtgärder som innebär vissa risker för omgivningen. Det är dock oklart om hänsynsregeln skulle kunna ligga till grund för ett föreläggande att vidta klimatanpassningsåtgärder. Vi har inte utrett detta och inte heller om regeln kan ligga till grund för en skadeståndstalan mot en fastighetsägare som inte har vidtagit klimatanpassningsåtgärder.

3.4.2 Kommuner

Kommunen har ett ansvar att ingripa, genom exempelvis utfärdande av föreläggande, om byggnaders tekniska egenskaper inte upprätthålls eller om en fastighet inte hålls i ett vårdat skick.

Kommunen kan utnyttja möjligheten att upphäva eller ändra gamla detaljplaner för att anta nya som tar hänsyn till klimatförändringarna och som får genomslag vid lovpliktiga ändringar av bebyggelsen.

3.4.3 Staten och de nationella myndigheterna

Klimatanpassningsförordningen ålägger myndigheter som förvaltar eller underhåller statlig egendom en skyldighet att anpassa denna verksamhet till ett förändrat klimat.¹⁵⁹ Av den Nationella strategin framgår att staten har ett ansvar för klimatanpassning i sin egenskap av fastighetsägare och verksamhetsutövare.¹⁶⁰

Länsstyrelserna ansvarar för det statliga kulturmiljöarbetet i länet,¹⁶¹ beslutar om tillstånd att förändra skyddade kulturmiljöer och om bidrag för att vårda dem.¹⁶²

Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturmiljöarbetet i landet.¹⁶³

4. **Vattenförsörjning**

4.1 **Regler och tillämpning**

Klimatförändringar väntas medföra stor inverkan på vattenresurser i tätbefolkade delar av landet med periodvis minskad vattentillgång, försämrade vattenkvalitet och ökad föroreningsrisk. Till nästa sekelskifte förväntas skyfallen bli mer intensiva. Nederbörden i Sverige förväntas öka under alla årstider, men mest under vintern. Den största ökningen beräknas ske i norra Sverige. På sommaren i södra Sverige beräknas ökningen vara liten.¹⁶⁴

VA-lagen syftar till att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp (va) ordnas ur ett långsiktigt perspektiv med hänsyn till både miljö och människors hälsa. Lagen reglerar förhållandet mellan kommunen, va-huvudmannen och vattenkonsumenten. VA-lagen omfattar omhändertagande av dagvatten inom samlad bebyggelse, vilket innebär ett visst ansvar för bortledning av dagvatten. VA-lagen stadgar bl.a. att en allmän va-anläggning ska ordnas och drivas så att den uppfyller de krav som kan ställas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön och med hänsyn till intresset av en

¹⁵⁹ 4 § 2 mening Klimatanpassningsförordningen.

¹⁶⁰ SOU 2017:42. Vem har ansvaret? s 24.

¹⁶¹ 1 kap. 2 § st. 2 och 3 Kulturmiljölagen.

¹⁶² Se förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

¹⁶³ 1 kap. 2 § st. 2 och 3 Kulturmiljölagen.

¹⁶⁴ Se <https://www.smhi.se/klimat/klimatet-da-och-nu/klimatindikatorer/klimatindikator-nederbord-1.2887> hämtad 2021-01-15.

god hushållning med naturresurser.¹⁶⁵ En allmän va-anläggning får inte ordnas i strid med detaljplan, områdesbestämmelser eller andra bestämmelser om hur marken ska bebyggas, eller så att den försvårar en ändamålsenlig bebyggelse eller lämplig planläggning.¹⁶⁶ Det är därför viktigt att vid planläggningen ta hänsyn till behovet av allmänna va-anläggningar.

Utöver VA-lagen finns ett stort antal bestämmelser som på olika sätt berör vattenförsörjningen och som kräver att intresseavvägningar och prioriteringar görs. MB gäller alla delar av vattentjänsterna avseende uttag och överföring av råvatten, skydd av vattentäkt, vattenverk, vattenreningsverk samt dess ledningsnät och hantering av dagvatten. Även Havsmiljöförordningen¹⁶⁷, som baseras på EU-ramdirektivet om en marin strategi¹⁶⁸, påverkar förutsättningarna för vattenförsörjningen. Andra bestämmelser som kan aktualiseras är Reach-förordningen¹⁶⁹, ledningsrättslagen (1973:1144) ("LL") som reglerar rätten att utnyttja utrymme inom en fastighet för en ledning eller annan anordning, jordabalken (1970:994) som reglerar rättsförhållanden rörande fast egendom, expropriationslagen (1972:719) ("ExL") som reglerar förutsättningarna för att tvångsvis ta mark i anspråk, Anläggningslagen som reglerar bl.a. hur vatten- eller avloppsanläggningar kan inrättas som gemensamhetsanläggningar, och lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.

I VA-lagen finns ingen reglering som ger förutsättningarna för den markåtkomst som behövs för ordnandet av en va-anläggning. Denna möjlighet ges genom 12 § LL eller 2 kap 2-4 §§ ExpL. Kommunens möjligheter att tvångsvis ta annan mark i anspråk kan dock begränsas av andra regler, såsom egendomsskyddet i art. 1 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ("EKMR") och 2 kap. 15 § regeringsformen (1974:152). Ett tvångsvis markanspråk kräver därför bl.a. att en proportionalitetsavvägning görs för att bedöma åtgärdens lämplighet.

Avseende hantering av och kvaliteten på dricksvatten tillämpas livsmedelslagstiftningen, dvs livsmedelslagen (2006:804) ("Livsmedelslagen"), livsmedelsförordningen (2006:813) ("Livsmedelsförordningen") och Livsmedelsverkets föreskrifter.¹⁷⁰

4.2 Roll- och ansvarsfördelning

4.2.1 Kommunen

Det är kommunen som har huvudansvaret för den allmänna vattenförsörjningen. Kommunens skyldigheter kan aktualiseras både för ny och befintlig bebyggelse. Ansvarsreglerna i VA-lagen ersätter inte det ansvar kommunen har för att ny bebyggelse i detaljplan lokaliseras till lämplig mark enligt PBL. Ansvaret enligt VA-lagen aktualiseras endast för skador som beror på va-anläggningen, och täcker därför inte översvämningsskador på grund av exempelvis skyfall.

¹⁶⁵ 10 § st. 1 VA-lagen.

¹⁶⁶ 11 § VA-lagen.

¹⁶⁷ Havsmiljöförordning (2010:1341).

¹⁶⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/56/EG av den 17 juni 2008 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på havsmiljöpolitikens område (Ramdirektiv om en marin strategi).

¹⁶⁹ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) och inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet.

¹⁷⁰ 1 § LIVSFS 2017:2. Livsmedelsverkets föreskrifter om ändring i Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten.

4.2.2 Va-huvudmannen

En allmän va-anläggning ska ha en viss kapacitet att leda bort dagvattnet från området. Uppfyller inte anläggningen dessa krav kan va-huvudmannen vara ersättningsskyldig för översvämningsskador som beror på anläggningen.¹⁷¹ Vid ansvarskonkurrens avgörs ansvaret för eventuella skador relaterad till va-anläggningen med tillämpning av VA-lagens ansvarsregler. Ansvar enligt skadeståndslagen (1972:207) skulle kunna aktualiseras vid en översvämning som inte beror på va-anläggningen.¹⁷²

4.2.3 De nationella myndigheterna

Livsmedelsverket, länsstyrelserna och andra statliga myndigheter är kontrollmyndigheter för dricksvatten.¹⁷³

Livsmedelsverket har genom sin instruktion ansvar för nationell samordning av dricksvattenfrågor, särskilt vad gäller anpassningar till klimatförändringar och kris- och beredskapsplanering avseende dricksvattenförsörjning.¹⁷⁴

Den Nationella samordningsgruppen har skapats 2020 i syfte att verka för en trygg och säker dricksvattenförsörjning och ge stöd i dricksvattenfrågor. I den Nationella samordningsgruppen för dricksvatten ingår HaV, Boverket, Folkhälsomyndigheten, SGU, Kemikalieinspektionen, SMHI, Trafikverket, en representant för länsstyrelserna, Sveriges Kommuner och Regioner, MSB, Svenskt Vatten, en representant för Vattenmyndigheterna och två representanter för kommunerna.¹⁷⁵

4.2.4 Dricksvattenproducenten

Det är dricksvattenproducenten som är ansvarig för att dricksvattnet i kranen har god kvalitet och är säkert att dricka, det vill säga uppfyller kraven i Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten.

4.2.5 Fastighetsägaren

Äganderätten innebär att fastighetsägaren står risken för eventuella skador som drabbar fastighetsägarens egendom. Det gällande rättsläget innebär att om en fastighetsägare som drabbats av översvämning inte kan utkräva ansvar av va-huvudmannen, får fastighetsägaren själv bära kostnaderna, vilket ofta sker genom ianspråktagande av försäkring.

4.3 **Utredningar**

I syfte att få till stånd en optimerad dagvattenhantering har Klimatanpassningsutredningen (SOU 2017:42) föreslagit att det i VA-lagen skulle införas en möjlighet att i vissa fall ställa krav på fastighetsägare att hantera dagvatten inom den

¹⁷¹ 45 § VA-lagen.

¹⁷² SOU 2017:42. Vem har ansvaret? ss 224-225.

¹⁷³ 11 § Livsmedelslagen.

¹⁷⁴ Förordning (2009:1426) med instruktion för Livsmedelsverket.

¹⁷⁵ Livsmedelsverkets information om den nationella samordningsgruppen för dricksvatten:

<https://www.livsmedelsverket.se/om-oss/samarbeten/nationell-samordninggrupp-for-dricksvatten>. Hämtad 2020-12-11.

egna fastigheten.¹⁷⁶ Regeringen har dock i den Nationella strategin angett att konsekvenserna av förslaget behövde analyseras vidare.¹⁷⁷

En särskild utredare har getts i uppdrag att föreslå hur det kommande EU-direktivet om kvaliteten på dricksvatten och om bättre tillgång till dricksvatten för alla i unionen i sin helhet ska genomföras i svensk rätt. Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2021.¹⁷⁸

4.4 Information och stöd

Livsmedelsverket har, i samverkan med andra myndigheter, branschorganisationer och representanter från dricksvattenproducenterna, tagit fram en handbok för tillämpad klimatanpassning av dricksvatten.¹⁷⁹

Boverket har i 2020-års regleringsbrev fått i uppdrag att, mot bakgrund av de behov som identifierats i Boverkets rapport 2018:35 Fysisk planering för en trygg dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter, utveckla sin vägledning till kommuner och länsstyrelser rörande tillämpningen av PBL för att trygga dricksvattenförsörjningen. Uppdraget ska redovisas i årsredovisningen för 2020.¹⁸⁰

5. Kris och katastrofberedskap

5.1 Inledning

Klimatförändringarna kan leda till bränder, skred, ras, översvämningar, stormar och utflöden av skadliga ämnen. Arbetet med katastrofriskreducering och förebyggande av olyckor styrs och inriktas genom ett antal olika regler som översiktligt presenteras nedan. Reglerna får betraktas som svåröverskådliga, bl.a. vad avser förhållandet mellan lagstiftningen om olyckor och lagstiftningen om krisberedskap, samt även vad avser fördelningen av ansvaret myndigheterna emellan.¹⁸¹

5.2 Krisberedskap

5.2.1 Inledning

I propositionen Stärkt krisberedskap - för säkerhets skull (2007/08:92) definieras en kris som en händelse som drabbar många människor och stora delar av samhället och hotar grundläggande värden och funktioner.¹⁸² I propositionen omnämns klimatförändringar och naturkatastrofer som exempel på hot mot samhällets säkerhet.¹⁸³ Skydd och åtgärder mot naturolyckor, där konsekvenserna berör många samhällssektorer, kräver att aktörerna uppnår en samlad syn från förberedelser till akut hantering, återuppbyggnad och lärande av det inträffade.¹⁸⁴

¹⁷⁶ SOU 2017:42. Vem har ansvaret? s 26.

¹⁷⁷ Den Nationella strategin s 22.

¹⁷⁸ Dir. 2020:76. Genomförande av det nya EU-direktivet om kvaliteten på dricksvatten och om bättre tillgång till dricksvatten för alla i unionen.

¹⁷⁹ Livsmedelsverket, 2019. Handbok för klimatanpassad dricksvattenförsörjning.

¹⁸⁰ Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Boverket.

¹⁸¹ Detta synsätt utvecklas närmare i rapporten "Ansvar vid naturolycka", framtagen av Nationell plattform för arbete med naturolyckor ss 17-18.

¹⁸² Prop. 2007/08:92. Stärkt krisberedskap - för säkerhets skull s 77.

¹⁸³ Prop. 2007/08:92. Stärkt krisberedskap - för säkerhets skull s 7.

¹⁸⁴ Prop. 2007/08:92. Stärkt krisberedskap - för säkerhets skull s 9.

Genom förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap ("**Krisberedskapsförordningen**") och respektive myndighets instruktion, har regeringen delegerat delar av den operativa verksamheten till myndigheterna.¹⁸⁵ Syftet med bestämmelserna är bl.a. att statliga myndigheter genom sin verksamhet ska minska sårbarheten i samhället och utveckla en god förmåga att hantera sina uppgifter under fredstida krissituationer. Det åligger varje myndighet att årligen analysera om det finns sådan sårbarhet eller sådana hot och risker inom myndighetens ansvarsområde som synnerligen allvarligt kan försämra förmågan till verksamhet inom området.¹⁸⁶ Myndigheten ska värdera och sammanställa resultatet av arbetet i en risk- och sårbarhetsanalys ("**RSA**").

Klimatanpassningsfrågor bör integreras i RSA, exempelvis genom värdering av naturolycksrisker, nödvattenfrågan och riskobjekt (Sevesoanläggningar), inventering, värdering och scenariobedömning av risker som underlag till strategi för att säkerställa skydd för samhällsviktiga funktioner (t.ex. vattentäkter, avloppsreningsverk, miljöfarlig verksamhet), samt analys av de åtgärder som behöver genomföras.

5.2.2 Roll- och ansvarsfördelning

Krisansvar grundas på principerna om närhet, ansvar och likhet, vilket kan betyda att kommuner på grund av närhetsprincipen har ett ansvar inom sitt geografiska område. Krisansvaret kan uppbäras samtidigt av flera olika instanser.

Länsstyrelserna har en sammanhållande funktion mellan lokala aktörer och den nationella nivån, och verkar bl.a. för att regionala RSA sammanställs.¹⁸⁷

MSB har i uppgift att utveckla samhällets förmåga att förebygga och hantera olyckor och kriser. Arbetet sker tillsammans med kommuner, regioner, myndigheter och organisationer. MSB har ansvar för frågor om krisberedskap och skydd mot olyckor, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. MSB ska, i samverkan med de myndigheter som ingår i samverkansområdena, utveckla formerna för arbetet i områdena.¹⁸⁸

Folkhälsomyndigheten har det övergripande nationella ansvaret för befolkningens skydd mot smittsamma sjukdomar, inklusive beredskap för gränsöverskridande hälsohot.

Staten är den yttersta garanten för medborgarnas säkerhet och trygghet.¹⁸⁹

Branschorganisationer och privata aktörer spelar en viktig roll för att förebygga samhällsstörningar och hantera dessa. Myndigheterna samarbetar ofta med näringsorganisationer för gemensam planering och beredskap samt vid krishantering.

Enskilda och organisationer har ett grundläggande ansvar för att skydda sitt liv och sin egendom genom att vidta förebyggande åtgärder.

¹⁸⁵ Prop. 2007/08:92. Stärkt krisberedskap - för säkerhets skull s 14.

¹⁸⁶ 1 § Krisberedskapsförordningen.

¹⁸⁷ 7 § Krisberedskapsförordningen och 4 § förordning (2017:870) om länsstyrelsernas krisberedskap och uppgifter vid höjd beredskap.

¹⁸⁸ 10 § Krisberedskapsförordningen.

¹⁸⁹ SOU 2017:42. Vem har ansvaret? s 99.

5.2.3 Utredning

Regeringen har gett Livsmedelsverket i uppdrag att utreda nationell laboratorieförmåga för dricksvattenanalyser vid kris och höjd beredskap. Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2021.¹⁹⁰

5.2.4 Information och stöd

Totalförsvarets forskningsinstitut har tagit fram vägledningen "Integrera klimatanpassning i kommunala risk- och sårbarhetsanalyser – en vägledning".¹⁹¹

5.3 **Extraordinära händelser**

5.3.1 Inledning

Väderrelaterade händelser av större omfattning, såsom större översvämningar, ras eller skogsbränder, kan anses utgöra extraordinära händelser enligt lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap ("LEH") med tillhörande förordning (2006:637) ("FEH"). Lagen definierar extraordinära händelser som händelser som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma insatser av en kommun eller en region.¹⁹² Av förarbetena framgår att det som särskiljer extraordinära händelser från andra händelser är deras stora omfattning och att händelseförloppet är snabbt och svårt att överblicka och därmed kräver snabba beslut av organen i kommunen eller regionen. Typiska händelser som avses är enligt förarbetena väderrelaterade händelser av större omfattning, såsom större översvämningar, ras, omfattande snöoväder eller en större skogsbrand, som hotar bebyggelse eller liknande, och som kräver betydande insatser utöver räddningstjänsten.¹⁹³

LEH syftar bl.a. till att ge kommuner och regioner möjlighet att hantera en extraordinär händelse på ett effektivare sätt genom förenklade former för organisation och beslutsfattande. LEH tillhandahåller därför en möjlighet att avvika från de procedurregler som framgår av kommunallag (2017:725) ("Kommunallagen").¹⁹⁴ Den operativa hanteringen av den extraordinära händelsen sker i enlighet med gällande regler, såsom lagen (2003:778) om skydd mot olyckor ("LSO"), förvaltningslagen (2017:900), socialtjänstlagen (2001:453) eller Kommunallagen, allt beroende på händelsens karaktär.¹⁹⁵

Enligt 4 kap. 3 § LEH får kommuner och regioner lämna begränsat ekonomiskt stöd till enskilda som drabbats av en extraordinär händelse. Bestämmelsen är ett avsteg från den kommunalrättsliga principen om att stöd inte får ges till enskilda kommunmedlemmar och nämns endast här för att illustrera att olika regelverk kan stå i strid med varandra vilket givetvis leder till avvägningar för de aktörer som har att vidta åtgärder och/eller fatta beslut.

¹⁹⁰ Uppdrag att utreda nationell laboratorieförmåga för dricksvattenanalyser vid kris och höjd beredskap. Diarienummer: N2020/01925/DL.

¹⁹¹ Totalförsvarets forskningsinstitut. Integrera klimatanpassning i kommunala risk- och sårbarhetsanalyser – en vägledning. FOI-R--3388—SE.

¹⁹² 1 kap. 4 § LEH.

¹⁹³ Jfr prop. 2001/02:184. Extraordinära händelser i kommuner och landsting s 14.

¹⁹⁴ 2 kap. 3-4 §§ LEH.

¹⁹⁵ Jfr 2 kap. 2 § LEH m.h.t. till KL och 6 kap. 44 § KL.

MSB har utfärdat föreskrifter om kommunernas och regionernas sammanställning av RSA samt hur dessa ska rapporteras och följas upp. I anslutning till föreskrifterna finns det allmänna råd avseende innehållet i RSA.¹⁹⁶

5.3.2 Roll- och ansvarsfördelning

Enligt den s.k. ansvarsprincipen har den aktör som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden, som huvudregel, också ansvar för verksamheten under en kris. Utgångspunkten är således att det verksamhetsansvar som kommunerna, enligt gällande regelverk, har för exempelvis energi- och dricksvattenförsörjning, avlopp, räddningstjänst och väghållning kvarstår vid en extraordinär händelse. Likaså kvarstår regionernas verksamhetsansvar för bl.a. smittskydd, kollektivtrafik och hälso- och sjukvård.

Såväl kommuner som regioner ansvarar för att analysera risker och sårbarhet samt fastställa planer för att hantera extraordinära händelser.¹⁹⁷ I det förberedelsearbetet bör klimataspekter vägas in, exempelvis i syfte att garantera en robust vatten- och livsmedelsförsörjning. Kommunen har också ett geografiskt områdesansvar, vilket bl.a. innebär att kommunen vid en extraordinär händelse ska verka för att olika aktörer i kommunen samverkar och uppnår samordning.¹⁹⁸ Kommunerna och regionerna ansvarar för och bekostar uppgifter som rör extraordinära händelser i fredstid. De kan få ersättning av staten för sina kostnader i den mån verksamheten är till nytta för hanteringen av mycket omfattande och svåra extraordinära händelser som allvarligt kan påverka deras verksamhet.¹⁹⁹

MSB ansvarar för kunskap och samordning.

5.3.3 Information och stöd

MSB har tagit fram en juridisk vägledning avseende kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser.²⁰⁰

5.4 **Skydd mot olyckor**

5.4.1 Inledning

Skyddet mot olyckor regleras främst genom LSO med tillhörande förordning (2003:789), förordning (2003:477) om utbildning i skydd mot olyckor, förordning (2009:956) om översvämningsrisker, MSB:s föreskrifter och Räddningsverkets allmänna råd.

Reglerna syftar till att säkerställa ett tillfredsställande skydd mot olyckor,²⁰¹ och omfattar kommunens räddningstjänst men även den enskildes, kommunens och statens ansvar för bland annat brandskydd och viss farlig verksamhet, samt länsstyrelsernas arbete med planer för att hantera översvämningsrisker.

Enligt prop. 2002/03:119 Reformerad räddningstjänstlagstiftning ska all den verksamhet som det allmänna ska bedriva enligt LSO (såsom förebyggande verksamhet, räddningsinsatser och tillsynsverksamhet) samverka för att nå målet. Aktörer med

¹⁹⁶ MSBFS 2015:4 och 2015:5.

¹⁹⁷ 3 kap. 1 § LEH.

¹⁹⁸ 2 kap. 7 § LEH.

¹⁹⁹ 5 kap. 1 § LEH.

²⁰⁰ MSB, 2020b. Juridisk vägledning – Kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser. 2020-03-04. Ärendenummer 2020-05881.

²⁰¹ 1 kap. 1 § LSO.

ansvar inom t.ex. plan- och byggsektorn och miljöförvaltningen ska kunna samverka i syfte att uppnå en samsyn beträffande tryggheten och säkerheten i kommunen, och denna samsyn ska sedan kunna ligga till grund för kommunens planering för det förebyggande arbetet.²⁰² Det bedöms därför finnas möjligheter att integrera klimataspekter som till exempel översvämnings- och skredrisker i såväl den förebyggande verksamhet som tillsynsverksamheten.

Kommunen utövar tillsyn enligt LSO och kan, genom tillsynen, dels ställa krav på en riskanalys, dels ställa krav på konsekvenshanterande åtgärder. Beredskap kan bestå i anordnandet av varningsanordningar, fasta släcksystem eller invallningar, anställande av insatspersonal, m.m. Det kan i vissa fall vara lämpligt med en samordning med tillsynen av bestämmelserna i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor ("LBE"), om verksamheten hanterar brandfarliga eller explosiva varor. Samordning eller samverkan mellan olika tillsynsmyndigheter är enligt MSB ofta till fördel både för myndigheterna och för den som bedriver verksamheten.²⁰³

Reglernas tillämpning innebär bl.a. att avvägningar mellan skyddet för människors liv och hälsa, egendomsskyddet och miljöskyddet måste göras (exempelvis har släckvatten eller brandgaser en påverkan på luftkvaliteten i närområdet).²⁰⁴

5.4.2 Roll- och ansvarsfördelning

Kommunen ansvarar för tillsyn inom kommunens område och berörd länsstyrelse inom länet. Kommunen har möjlighet att vidta förebyggande anpassningsåtgärder, förutsatt att åtgärderna är förenliga med allmänintresset i Kommunallagen.²⁰⁵

Den centrala tillsynen utövas av MSB. Enligt MSB:s instruktion ska myndigheten bl.a. verka för att förebyggande åtgärder mot naturolyckor vidtas.²⁰⁶ MSB ansvarar också för att betala ut statsbidrag till kommuner för förebyggande åtgärder mot naturolyckor som utförs eller avses bli utförda bl.a. för att anpassa Sverige till de effekter som följer av ett förändrat klimat.²⁰⁷

SGI ska enligt sin instruktion bistå ansvariga instanser när ras eller skred har inträffat eller när det finns risk för ras eller skred, och ge stöd åt MSB vid dess prövning av statsbidrag till förebyggande åtgärder mot naturolyckor.²⁰⁸

SMHI ska enligt sin instruktion ha beredskap och biträda berörda myndigheter vid allvarliga störningar i samhället.²⁰⁹ Detta bör kunna aktualiseras vid naturolyckor, även om detta inte uttryckligen framgår.

Enligt LSO är det i första hand kommunen som har ett ansvar för räddningstjänst. En förutsättning för att räddningsinsats ska ske är att insatsen ska vara motiverad med hänsyn bl.a. till behovet av ett snabbt ingripande och det hotade intressets vikt och kostnaderna för insatsen.²¹⁰ Innebörden av detta ansvar är att kommunerna vid plötsliga översvämnningar och ras eller skred (långsamma översvämnningar och erosion ingår inte i

²⁰² Prop. 2002/03:119. Reformerad räddningstjänstlagstiftning ss 55-56.

²⁰³ MSB 2020. Kommunal tillsyn enligt lagen om skydd mot olyckor. ISBN: 978-91-7927-057-5 ss 29-30.

²⁰⁴ MSB 2020. Kommunal tillsyn enligt lagen om skydd mot olyckor. ISBN: 978-91-7927-057-5 s 33.

²⁰⁵ Den Nationella strategin s 19.

²⁰⁶ 3 § förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

²⁰⁷ Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

²⁰⁸ Förordning (2009:945) med instruktion för Statens geotekniska institut.

²⁰⁹ Förordning (2009:974) med instruktion för Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut.

²¹⁰ 1 kap. 2 § LSO.

termen olyckor enligt LSO) som uppfyller kraven har en skyldighet att agera med räddningsinsatser i den utsträckning det är möjligt.

Kommunens ansvar innebär att hindra eller begränsa skador, men inte att ersätta förstörd egendom. Dessa kostnader drabbar istället den enskilde (ofta fastighetsägaren) och försäkringskollektivet.²¹¹

Om kommunen i samband med en räddningsinsats drabbas av höga kostnader, kan kommunen erhålla ersättning från staten för vissa delar av dessa kostnader.²¹²

5.4.3 Planerad lagändring

Riksdagen beslutade 21 oktober 2020 om förändringar i LSO i syfte att skapa bättre förutsättningar att förebygga olyckor och minska skador till följd av olyckor. Förändringarna innebär bland annat att

- statens och kommuners styrning av kommunernas förebyggande verksamhet och räddningstjänst ska förstärkas och utvecklas
- samverkan och samordning mellan kommunernas räddningstjänster ska utvecklas
- kommunen ska ha ett ledningssystem för räddningstjänsten och en övergripande ledning ska ständigt upprätthållas
- tillsynen av och stödet till kommunernas arbete ska förstärkas
- MSB ska under vissa förhållanden kunna prioritera och fördela extra resurser på nationell nivå.

Ändringarna börjar gälla 1 januari 2021 men kommunerna har till den 1 januari 2022 för att uppfylla vissa av kraven.²¹³

5.4.4 Information och stöd

Nationell plattform för arbete med naturolyckor har tagit fram rapporten "Ansvar vid naturolycka",²¹⁴ som beskriver olika aktörers roller och ansvar vid naturolyckor.

MSB har tagit fram boken "Kommunal tillsyn enligt lagen om skydd mot olyckor", som avser att ge vägledning till kommunerna för den tillsynsverksamhet som kommunerna har när det gäller tillsynen enligt LSO.²¹⁵

5.5 **Särskilt om Sevesoverksamheter**

5.5.1 Regler och tillämpning

Följderna av en naturhändelse såsom höga vattennivåer, hög vindstyrka eller skyfall skulle kunna leda till en allvarlig kemikalieolycka. För att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor för människor och miljö har EU antagit

²¹¹ Nationell plattform för arbete med naturolyckor. Ansvar vid naturolycka ss 17-18.

²¹² 7 kap. 2-3 §§ LSO.

²¹³ Betänkande 2020/21:FöU3. En effektivare kommunal räddningstjänst.

²¹⁴ Nationell plattform för arbete med naturolyckor. Ansvar vid naturolycka.

²¹⁵ MSB, 2020a. Kommunal tillsyn enligt lagen om skydd mot olyckor. ISBN: 978-91-7927-057-5.

Sevesodirektivet²¹⁶. I svensk lagstiftning är direktivet infört genom Sevesolagstiftningen, som omfattar lagen om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor (1999:381), förordningen (2015:236) och föreskrifterna (MSBFS 2015:8) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor, MB med tillhörande förordningar, arbetsmiljölagen (1977:1160), LSO med tillhörande förordning (2003:789) samt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor med tillhörande förordning (2010:1075). PBL:s bestämmelser som handlar om planläggning av mark och vatten samt om byggande är viktiga för Sevesoverksamhetens lokalisering och markanvändning. Lagstiftning som också anses ha koppling till Sevesolagstiftningen är förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, miljötillsynsförordningen (2011:13) och lagen (2006:263) om transport av farligt gods.

Enligt Sevesoreglerna tillhör verksamheterna en lägre eller högre kravnivå, beroende på vilka farliga ämnen som avses och i vilken mängd de förekommer,²¹⁷ och verksamhetsutövaren är skyldig att förebygga risker för allvarliga kemikalieolyckor. Om en allvarlig kemikalieolycka ändå skulle inträffa är verksamhetsutövaren skyldig att begränsa följderna av denna för människor och miljön. I lagen slås också fast att verksamhetsutövaren omfattas av de allmänna hänsynsreglerna i MB.²¹⁸

För att identifiera och bedöma risker måste verksamhetsutövaren ta hänsyn till omgivningsfaktorer som kan påverka säkerheten vid verksamheten.²¹⁹ Begreppet omgivningsfaktorer omfattar såväl faktorer skapade av människan som naturliga faktorer, såsom exempelvis skredrisker, översvämningar, oväder, blixtnedslag och skogsbränder.²²⁰

5.5.2 Roll- och ansvarsfördelning

MSB är central tillsynsmyndighet enligt Sevesolagstiftningen.

Kommunen ska upprätta en plan för räddningsinsatser för verksamheter på den högre kravnivån,²²¹ ange information från respektive Sevesoverksamhet via kommunens webbsida,²²² och genomföra god fysisk planering som i möjligaste mån separerar Sevesoverksamheter från annan verksamhet.

Länsstyrelserna är operativa tillsynsmyndigheter för Sevesoverksamheter. Länsstyrelsen i det län där verksamheten ligger ansvarar för att ta fram en tillsynsplan och ett tillsynsprogram.²²³

Arbetsmiljöverket, Naturvårdverket och till viss del även Boverket och Kemikalieinspektionen har uppgifter kopplade till Sevesoverksamheter.

²¹⁶ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2012/18/EU av den 4 juli 2012 om åtgärder för att förebygga och begränsa faran för allvarliga olyckshändelser där farliga ämnen ingår och om ändring och senare upphävande av rådets direktiv 96/82/EG.

²¹⁷ 3 § Lag (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.

²¹⁸ 6 § Lag (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.

²¹⁹ 13 § Lag (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.

²²⁰ MSB 2016. PM Samråd enligt Sevesolagstiftningen. Diariennr 2016-6354.

²²¹ Jfr 1 kap. 3 § LSO, 3 kap. 6 § förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor och 4-6 §§ MSBF 2015:8.

²²² 14 § Lag (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor och 7-8 §§ MSBFS 2015:8.

²²³ 18 § Lag (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.

Verksamhetsutövaren bär det huvudsakliga ansvaret för att förebygga risker för allvarliga kemikalieolyckor och för att begränsa följderna av en sådan olycka för människor och miljön.

5.5.3 Information och stöd

Länsstyrelserna och Miljösamverkan Sverige har tagit fram ett handläggarstöd "Klimatanpassning i prövning och tillsyn av miljöfarliga verksamheter och förorenade områden", ²²⁴ som bl.a. behandlar Sevesoverksamheter.

MSB har, i samarbete med Boverket och Naturvårdsverket, tagit fram vägledningen "Samhällsplanering och riskhantering i anslutning till storskalig kemikaliehantering", ²²⁵ som riktar sig främst till myndigheter och aktörer på regional och kommunal nivå inom fysisk planering. Vägledningen är även ett underlag inom kommunal riskhantering, för exempelvis räddningstjänsten och inom arbetet med miljöskydd.

5.6 **Miljöfarliga verksamheter**

5.6.1 Regler och tillämpning

Följderna av ett förändrat klimat förändrar riskbilden för miljöfarliga verksamheter eftersom klimateffekter såsom havsnivåhöjning, översvämningsrisk från skyfall och ras, skred och erosion också skapar exempelvis en ökad föroreningsrisk. Huvudansvaret för att klimatanpassa verksamheten åligger verksamhetsutövaren, som ska vidta eventuella åtgärder för att hantera osäkerhets- och riskfaktorer, och berörs särskilt genom hänsynsreglerna i 2 kap. MB. Den som yrkesmässigt bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder, som omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt 9 eller 11–14 kap. MB, omfattas av förordningen (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll. Enligt 6 § i förordningen ska en verksamhetsutövare göra en riskanalys. Av lagtexten framgår inte att riskanalysen ska ta hänsyn till omgivningsfaktorer som kan påverka verksamheten.

Den som bedriver miljöfarlig verksamhet kan ha tillstånds- eller anmälningsplikt för sin verksamhet.²²⁶ Vilken typ av verksamheter som berörs framgår av bland annat miljöprövningsförordningen (2013:251). Nya verksamheter, eller befintliga verksamheter som ansöker om nytt tillstånd, ska enligt 18 § Miljöbedömningsförordningen alltid bedöma verksamhetens utsatthet och sårbarhet för klimatförändringar eller andra yttre händelser.

Icke-tidsbegränsat tillstånd

Ett icke-tidsbegränsat tillstånd för en verksamhet innebär att verksamheten får en stark rätt att finnas på platsen. Enligt 24 kap. MB finns det dock möjligheter för en tillsynsmyndighet att väcka fråga om omprövning av ett tillstånd eller dess villkor. Kriterierna för en sådan omprövning av villkor framgår av 24 kap. 5 § MB. Bestämmelsen ger inte stöd för att ompröva verksamhetens lokalisering, men väl storleken på verksamheten eller tillståndets villkor. I 24 kap. 5 § punkt 6 MB anges att skäl för omprövning kan vara "om förhållandena i omgivningen har ändrats väsentligt" eller punkt 10 "för att förbättra en anläggnings säkerhet". Omprövning av villkor med stöd av punkten 6 förutsätter enligt lagkommentaren att omgivningsförhållandena i

²²⁴ Miljösamverkan Sverige och länsstyrelserna. Klimatanpassning i prövning och tillsyn av miljöfarliga verksamheter och förorenade områden.

²²⁵ MSB, 2017b. Samhällsplanering och riskhantering i anslutning till storskalig kemikaliehantering. ISBN: 978-91-7383-704-0.

²²⁶ 9 kap. 6 § MB.

tillståndshavarens närhet ändrats på ett sätt som innebär att befintliga villkor inte längre ger ett tillräckligt skydd för människors hälsa och för miljön. Så skulle kunna vara fallet p.g.a. klimatförändringar, men det kan även vara för sent att ompröva verksamhetens tillstånd vid detta läge. Av lagtexten och lagkommentarerna går dock inte att utläsa om bestämmelserna kan användas mot bakgrund av just klimatförändringarna.

Om klimatförändringarna innebär en akut risk, bör tillsynsmyndigheten kunna besluta om förelägganden eller förbud för att undvika att ohälsa eller allvarlig skada på miljön uppkommer.²²⁷ Handlingsutrymmet för tillsynsmyndigheten är snävt,²²⁸ och tillsynsmyndighetens möjlighet att ta hänsyn till klimatförändringar i dessa fall framgår varken av lagtext eller av lagkommentar, vilket gör rättsläget osäkert.

Tidsbegränsat tillstånd

Ett tillstånd till miljöfarlig verksamhet får lämnas för begränsad tid.²²⁹ Tidsbegränsade tillstånd bör användas vid behov. Ett tidsbegränsat tillstånd för verksamhet med kraftig miljöpåverkan innebär att det automatiskt blir regelbundna nya prövningar av verksamheten och uppdatering av villkoren och då bästa möjliga teknik kommer till användning. Enligt Grundvattendirektivet²³⁰ ska tidsperioden begränsas till högst fyra år om det finns risk för att grundvatten förorenas. Begränsning av tillståndstiden finns även i direktivet 76/464/EEG²³¹ och i direktivet 91/271/EEG²³² anges att tillstånd regelbundet skall ses över och vid behov anpassas. Krav på tidsbegränsning av tillstånd finns också i 1992 års konvention om skydd av Östersjöområdets marina miljö (Helsingforskonventionen).

5.6.2 Specifik miljöbedömning

Enligt 6 kap. MB ska en specifik miljöbedömning genomföras för vissa verksamheter eller åtgärder (däribland miljöfarliga verksamheter) om dessa kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Många av bestämmelserna om specifik miljöbedömning har sin grund i MKB-direktivet²³³ i dess lydelse enligt Ändringsdirektivet²³⁴. Av skäl 13 i Ändringsdirektivet framgår att det är lämpligt att utvärdera projektens klimatpåverkan och deras utsatthet för klimatförändringar. Av skäl 15 i samma direktiv framgår vidare bl.a. att det är viktigt att beakta sårbarheten (utsatthet och motståndskraft) för allvarliga olyckor och/eller katastrofer, risken för att dessa olyckor eller katastrofer inträffar och hur det inverkar på sannolikheten för betydande negativ miljöpåverkan. Miljöbedömningen bör därför kunna användas som ett verktyg för att se till att verksamheter eller åtgärder är klimatanpassade.

Miljöbedömning krävs i vissa fall också för prövning av farlig verksamhet enligt annan lagstiftning än MB, bland annat väglagen (1971:948), lagen (1995:1649) om byggande av järnväg (i dessa två lagar används inte begreppet specifik miljöbedömning, men det är

²²⁷ 26 kap. 9 § st. 4 p. 1 MB.

²²⁸ Prop. 1997/98:45. Miljöbalk. Del 2 s 272.

²²⁹ 16 kap. 2 § MB.

²³⁰ Rådets direktiv 80/68/EEG av den 17 december 1979 om skydd för grundvatten mot förorening genom vissa farliga ämnen.

²³¹ Rådets direktiv 76/464/EEG av den 4 maj 1976 om förorening genom utsläpp av vissa farliga ämnen i gemenskapens vattenmiljö.

²³² Rådets direktiv 91/271/EEG av den 21 maj 1991 om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse.

²³³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt.

²³⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/52/EU av den 16 april 2014 om ändring av direktiv 2011/92/EU om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt.

enligt Naturvårdsverket lämpligt att använda begreppet ”miljöbedömning” även i processen att identifiera, beskriva och bedöma miljöeffekter som beskrivs i dessa lagar)²³⁵, minerallagen (1991:45) och lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet. Sektorslagarna hänvisar till olika bestämmelser i 6 kap. MB, varvid kopplingen mellan respektive sektorslagstiftning och miljöbedömningsreglerna ser olika ut för olika lagstiftningar. Gemensamt för reglerna är att miljöaspekter ska integreras i planering och beslutsfattande så att syftet med miljöbedömning uppnås.

5.6.3 Planerade ändringar i lagstiftningen

Europeiska kommissionen har framfört synpunkter på hur Sverige genomfört MKB-direktivet, varvid flera ändringar till PBL föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.²³⁶ De föreslagna ändringarna syftar bl.a. till att förtydliga att undersökningen i detaljplaneprocessen även ska ske utifrån kriterierna i MKB-direktivet. Det innebär att byggnadsnämnden vid sin bedömning av en åtgärds miljöpåverkan – när det gäller ett bygglov eller ett förhandsbesked – ska ta hänsyn till resultat av andra miljöbedömningar enligt 6 kap. MB, om ansökan avser en åtgärd som redan har miljöbedömts på strategisk nivå.

5.6.4 Roll- och ansvarsfördelning

Huvudansvaret för att klimatanpassa verksamheten åligger verksamhetsutövaren, som ska göra en riskanalys och vidta eventuella åtgärder för att hantera osäkerhets- och riskfaktorer.

Tillsynen utövas av Naturvårdsverket, HaV, försvarsinspektören för hälsa och miljö, länsstyrelserna, andra statliga myndigheter och kommunerna.²³⁷ Tillsynsmyndigheterna bedöms ha möjlighet att använda reglerna om tillståndsprövning och omprövning samt sin tillsynsverksamhet (med bl.a. förelägganden) för att se till att verksamheter eller åtgärder klimatanpassas.²³⁸

5.6.5 Information och stöd

Naturvårdsverket har tagit fram en vägledning om specifika miljöbedömningar.²³⁹

5.7 **Hantering av översvänningsrisker**

5.7.1 Inledning

Klimatförändringar kan bidra till att öka sannolikheten för översvämningar och förstärka konsekvenserna av översvämningshändelser. Tillämpliga regler finns främst i EU:s översvänningsdirektiv,²⁴⁰ som har införlivats i Sverige genom förordningen (2009:956)

²³⁵ Naturvårdsverket. Specifik miljöbedömning: <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Miljobedomningar/Specifik-miljobedomning/Sektorslagstiftning/> Hämtad 2020-12-12.

²³⁶ DS s 2020:19. Genomförandet av MKB-direktivet i plan- och bygglagen.

²³⁷ 26 kap. 3 § MB.

²³⁸ Se vidare Miljösamverkan Sverige och länsstyrelserna. Klimatanpassning i prövning och tillsyn av miljöfarliga verksamheter och förorenade områden ss 47-52.

²³⁹ Naturvårdsverket. Specifik miljöbedömning: <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Miljobedomningar/Specifik-miljobedomning/Sektorslagstiftning>. Hämtad 2020-11-30.

²⁴⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2007/60/EG av den 23 oktober 2007 om bedömning och hantering av översvänningsrisker.

om översvämningsrisker och MSBFS 2013:1²⁴¹. Reglerna syftar till att minska ogynnsamma följder av översvämningar för människors hälsa, miljön, kulturarvet och ekonomisk verksamhet.²⁴²

5.7.2 Roll- och ansvarsfördelning

MSB är behörig myndighet för frågor enligt översvämningsdirektivet.²⁴³

Arbetet sker i cykler om sex år där varje cykel består av tre steg:

Steg 1

MSB genomför en landsomfattande bedömning av översvämningsrisker. Utifrån bedömningen identifieras geografiska områden med betydande översvämningsrisk. Översyn och uppdatering av bedömningen ska göras minst vart sjätte år. Vid en sådan översyn ska klimatförändringarnas sannolika påverkan på förekomsten av översvämningar beaktas.²⁴⁴

Steg 2

MSB tar fram två typer av kartor för de områden där betydande översvämningsrisk har identifierats. Vattenmyndigheterna²⁴⁵ ansvarar sedan för att ta fram kartor över översvämningsrisker inom de hotade områdena.

Steg 3

Länsstyrelserna tar fram riskhanteringsplaner. Mål och åtgärder för hantering av översvämningsriskerna ska ingå i planerna.

Enligt MSB är det av stor vikt att klimatförändringar och klimatanpassningsarbetet beaktas under framtagandet av riskhanteringsplanerna. Arbetet bör utgå från den Nationella strategin och länsstyrelsernas regionala handlingsplaner för klimatanpassning. Det ska tydligt framgå av riskhanteringsplanen hur hänsyn har tagits till klimatförändringar från framtagna underlag och vid val av mål och åtgärder.²⁴⁶

Av den Nationella strategin framgår vidare att Boverkets arbete för stöd i planarbetet är i hög grad relevant för att minska risker för översvämningar och kustförändringar.

5.7.3 Information och stöd

MSB har tagit fram en vägledning om riskhanteringsplaner som är riktad mot de 13 länsstyrelser som ansvarar för riskhanteringsplaner i de 25 identifierade orterna med betydande översvämningsrisk.²⁴⁷

²⁴¹ MSBFS 2013:1. Föreskrifter om länsstyrelsens planer för hantering av översvämningsrisker (riskhanteringsplaner).

²⁴² Jfr 1 § förordningen (2009:956) om översvämningsrisker.

²⁴³ 17 b § förordningen (2009:956) om översvämningsrisker.

²⁴⁴ 5 § förordningen (2009:956) om översvämningsrisker.

²⁴⁵ 2 § 3 st. vattenförvaltningsförordning (2004:660).

²⁴⁶ MSB, 2020. Vägledning – Riskhanteringsplaner. MSB1469 s 8.

²⁴⁷ MSB, 2020. Vägledning – Riskhanteringsplaner. MSB1469.

6. Skadegörare och sjukdomar samt invasiva främmande arter

6.1 Inledning

Klimatförändringarna förväntas öka spridningen av smittämnen. Vid översvämningar, ras och skred kan smittämnen som förekommer i jord och mark förorena betesmark och vatten. Vidare kan avloppsvatten läcka in i dricksvattentäkter och i ledningar.²⁴⁸

Problemen med skadegörare som insekter, svamp och virus kommer att öka i ett varmare klimat. Nya sjukdomar som förväntas drabba djur är främst zoonoser, som sprids av bl.a. fästingar och gnagare, samt virussjukdomar.²⁴⁹ Zoonotiska sjukdomar kan spridas från djur till människor via livsmedel. Dessutom skapar ett varmare klimat en högre risk för matförgiftning och ställer högre krav på livsmedelshygien.

Klimatanpassningsåtgärder i denna del kan bestå i en uppdatering av riktlinjerna för livsmedelshanteringen, information till allmänheten, uppföljning av utvecklingen av smittsamma sjukdomar och införande av skyddsåtgärder.²⁵⁰

Många andra regler, såsom MB, har också relevans i sammanhanget vilket kan leda till att det kan uppstå en konflikt mellan olika regelverk. Se exempelvis 9 kap. 15 § st. 1 MB om kommunens möjligheter att agera med anledning av smittspridning via sällskapsdjur. Vid tillämpning av dessa bestämmelser har kommunen även att beakta bl.a. det egendomsskydd som fastställs i art. 1 EKMR och 2 kap. 15 § regeringsformen (1974:152), samt de regler som gäller för djurens vård och avlivande i djurskyddslagen (2018:1192).

6.2 Djurhälsa, växtskadegörare och offentlig kontroll

6.2.1 Inledning

Tre EU-förordningar berör regler om djurhälsa, skyddsåtgärder mot växtskadegörare och offentlig kontroll. Dessa är Kontrollförordningen (EU) 2017/625²⁵¹ och Växtskyddsförordningen (EU) 2016/2031²⁵² som började gälla 2019 och Djurhälsoförordningen (EU) 2016/429²⁵³ som börjar gälla 2021.

Reglerna avser att förebygga och hantera hälsorisker för djur, skydda växter och garantera en säker livsmedelskedja på såväl EU-nivå som nationell nivå. Bland reglerna ingår exempelvis kontroll av djur och varor som importeras till Sverige, djurskydd, djurhälsa samt registrering och kontroll av livsmedel.

²⁴⁸ SOU 2007:60. Sverige inför klimatförändringarna - hot och möjligheter s 25.

²⁴⁹ SOU 2007:60. Sverige inför klimatförändringarna - hot och möjligheter ss 18-19.

²⁵⁰ Se SOU 2007:60. Sverige inför klimatförändringarna - hot och möjligheter s 26.

²⁵¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625 av den 15 mars 2017 om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel.

²⁵² Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/2031 av den 26 oktober 2016 om skyddsåtgärder mot växtskadegörare.

²⁵³ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/429 av den 9 mars 2016 om överförbara djursjukdomar.

6.2.2 Djurhälsa

Tillämpliga regler

I nuläget finns regleringen främst i epizootilagen (1999:657), zoonoslagen (1999:658), lagen (2006:806) om provtagning på djur, m.m., lagen (2006:807) om kontroll av husdjur, m.m. och bisjukdomslagen (1974:211) och i förordningar som antagits med stöd av dessa lagar.

Bestämmelser om smittskyddskrav vid in- och utförsel av djur och djurprodukter finns i förordningen (1994:1830) om införsel av levande djur m.m. och förordningen (1994:542) om utförsel av levande djur m.m. ("**Införsel- och utförselförordningarna**"), som antagits med stöd av lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- eller utförsel av varor. Jordbruksverket har med stöd av bemyndiganden i förordningarna meddelat föreskrifter med bestämmelser avseende övervakning, förebyggande och bekämpning av smittsamma djursjukdomar samt avseende in- och utförselkrav för levande djur och animaliska produkter m.m.

Nya regler

En ny djurhälsoförordning²⁵⁴ trädde i kraft 2016 och ska tillämpas fullt ut den 21 april 2021. Förordningen riktar sig till de som äger eller på annat sätt tar hand om eller ansvarar för djur, och kommer att ersätta ett stort antal förordningar, direktiv och beslut som idag reglerar djurhälsa och smittskydd. Reglerna innebär bl.a. en skyldighet för aktörer att minimera risken för att produkter av animaliskt ursprung orsakar spridning av sjukdomar och krav på biosäkerhetsåtgärder.²⁵⁵

Utredningen En samlad djurhälsoreglering (SOU 2020:62)²⁵⁶ föreslår att införandet av en ny djurhälsolag och en tillhörande djurhälsoförordning som ersätter epizootilagen, zoonoslagen och bisjukdomslagen och de förordningar som beslutats med stöd av dessa lagar. Utredningen föreslår vidare att alla bestämmelser om djurhälsa i provtagningslagen, lagen om kontroll av husdjur och de förordningar som meddelats med stöd av respektive lag flyttas över till den nya djurhälsolagen och dess förordning, i den mån bestämmelsen i fråga ska behållas. Samma sak föreslås beträffande Införsel- och utförselförordningarna. Reglerna avser att komplettera Djurhälsoförordningen, som är direkt tillämplig i Sverige.²⁵⁷

Jordbruksverket föreslås vara ansvarig myndighet och ta fram föreskrifter.²⁵⁸ Berörda myndigheter och organisationer är dock även länsstyrelserna, Statens veterinärmedicinska anstalt ("**SVA**"), den eller de kommunala nämnder som utför uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet, HaV, Folkhälsomyndigheten ("**FHM**") och smittskyddsläkare.²⁵⁹

²⁵⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/429 av den 9 mars 2016 om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("**djurhälsolag**").

²⁵⁵ Art. 10 djurhälsoförordningen.

²⁵⁶ SOU 2020:62. En samlad djurhälsoreglering.

²⁵⁷ SOU 2020:62. En samlad djurhälsoreglering ss 34-35.

²⁵⁸ SOU 2020:62. En samlad djurhälsoreglering s 88.

²⁵⁹ SOU 2020:62. En samlad djurhälsoreglering ss 87-88.

Information och stöd

Jordbruksverket informerar om den nya djurhälsoförfordningen på sin webbsida, inklusive en webbutbildning.²⁶⁰

SVA har tagit fram en rapport om klimatets påverkan på djuren.²⁶¹

6.2.3 Växtskydd

Tillämpliga regler

Växtskyddsförfordningen innehåller bestämmelser om vissa växtskadegörare och ett antal bemyndiganden till EU-kommissionen att anta ytterligare bestämmelser. Sådana bestämmelser är Kommissionens delegerade förordning (EU) 2019/1702,²⁶² och Kommissionens genomförandeförordning (EU) 2019/2072.²⁶³

Bestämmelserna om kontroll av reglerna finns i Kontrollförfordningen.

Information och stöd

Jordbruksverkets webbsida innehåller en utförlig beskrivning av reglerna.²⁶⁴

6.2.4 Kontroll

Bestämmelserna riktar sig främst till de som utför offentlig kontroll eller annan offentlig verksamhet, dvs centrala myndigheter, länsstyrelserna, kommuner, kontrollorgan eller andra som får uppgifter delegerade till sig. Det finns även bestämmelser som riktar sig till laboratorier och referenscenter. Gränskontroll är en annan viktig del i kontrollverksamheten.

6.2.5 Roll- och ansvarsfördelning

Djurhälsa

Alla som håller eller på annat sätt hanterar djur som hålls av människan ansvarar för att skydda djuren mot sjukdomar. Det finns däremot inga skyldigheter enligt djurskyddslagen för djurhållare och andra att förhindra smittspridning när det gäller sådana smittämnen som inte leder till sjukdom hos de egna djuren.²⁶⁵

Kommunens miljö- och hälsoskyddsnämnd är tillsynsmyndighet avseende smitta som sprids av sällskapsdjur som innehas av privatpersoner.

²⁶⁰ Jordbruksverkets information om de nya reglerna:

<https://djur.jordbruksverket.se/uppdrag/nyaeregleromdjurhalsavaxtskyddochkontroll>. Hämtad 2020-12-12.

²⁶¹ SVA, 2019. Handlingsplan klimatanpassning. En rapport om klimatets påverkan på djuren.

²⁶² Kommissionens delegerade förordning (EU) 2019/1702 av den 1 augusti 2019 om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/2031 genom upprättande av en förteckning över prioriterade skadegörare.

²⁶³ Kommissionens genomförandeförordning (EU) 2019/2072 av den 28 november 2019 om fastställande av enhetliga villkor för genomförandet av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/2031 vad gäller skyddsåtgärder mot växtskadegörare.

²⁶⁴ Jordbruksverkets information om de nya reglerna:

<https://djur.jordbruksverket.se/uppdrag/nyaeregleromdjurhalsavaxtskyddochkontroll>. Hämtad 2020-11-30.

²⁶⁵ SOU 2020:6. En samlad djurhälsoförfordning s 202.

Länsstyrelserna är ansvariga myndigheter avseende smitta från djur som hålls yrkesmässigt.

Jordbruksverket ansvarar övergripande för råd, stöd och vägledning och de operativa kontrollmyndigheterna (såsom Livsmedelsverket och Tullverket) utför kontroll.

Växtskydd

Ansvar för växtskyddet åligger alla som yrkesmässigt använder växtskyddsmedel.

Kommunen utövar operativ tillsyn hos användare och på försäljningsställen.

Jordbruksverket har ansvaret för att leda och samordna förebyggande åtgärder och bekämpa vissa allvarliga djursjukdomar, foderföroreningar och växtskadegörare.

Andra berörda myndigheter är länsstyrelserna, Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket och HaV.

Kemikalieinspektionen utövar tillsyn av tillverkare, leverantörer och importörer och vägledning avseende kemikalielagstiftningen.

6.3 Livsmedel

6.3.1 Tillämpliga regler

Livsmedelslagstiftningen består av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 om livsmedelssäkerhet²⁶⁶, vars bestämmelser kompletteras i Sverige av Livsmedelslagen med tillhörande förordning (2006:813) ("**Livsmedelsförordningen**") och myndighetsföreskrifter. Av relevans är också EU:s förordning (EG) nr 852/2002 om livsmedelshygien²⁶⁷, EU:s förordning (EG) nr 853/2004 om tillverkning av animaliska livsmedel²⁶⁸ och EU:s förordning (EU) nr 1169/2011 om livsmedelsinformation²⁶⁹.

Livsmedelsförordningen ställer bl.a. krav på anmälan vid förekomst av salmonella eller vid utbrott av matförgiftning. Bestämmelser om kontroll finns även i förordningen (2006:812) om offentlig kontroll av livsmedel som importeras från ett tredje land och förordningen (2011:1060) om kontroll vid export av livsmedel.

6.3.2 Roll- och ansvarsfördelning

Den offentliga kontrollen utförs av Livsmedelsverket, länsstyrelserna, andra statliga myndigheter och kommunerna.

Livsmedelsverket ansvarar bl.a. för att samordna övriga kontrollmyndigheter och ge stöd, råd och vägledning till dessa.

Länsstyrelserna ansvarar för den offentliga kontrollen av livsmedelsföretagens anläggningar i primärproduktionen.

²⁶⁶ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet.

²⁶⁷ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien.

²⁶⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 853/2004 av den 29 april 2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung.

²⁶⁹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 av den 25 oktober 2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna.

Kommunerna utför offentlig kontroll i t.ex. livsmedelsbutiker och restauranger.

Livsmedelsföretag ansvarar för att klimatanpassa sin verksamhet och vidta åtgärder såsom att stärka kylkedjan och säkra vattentillgången. Livsmedelsföretag ansvarar även för att de livsmedel som de tillverkar, transporterar, lagrar och/eller säljer samt ger bort är säkra och spårbara.

6.3.3 Information och stöd

Livsmedelsverkets webbsida innehåller en del information om klimatanpassning i livsmedelssektorn.²⁷⁰ Informationen är, med undantag för tidigare nämnd handbok för klimatanpassad försörjning av dricksvatten,²⁷¹ främst riktad mot Livsmedelsverket och livsmedelsföretag. Webbsidan innehåller även information och en rapport om klimatets påverkan på import och export inom livsmedelssektorn.²⁷²

FHM, Livsmedelsverket, Smittskyddsenheten i Uppsala län och Miljöförvaltningen i Uppsala kommun, länsstyrelserna, SVA och Jordbruksverket har, i samråd med ett antal andra kommuner och regioner i landet, tagit fram en digital handbok för att utreda smitta i livsmedel och dricksvatten.²⁷³

6.4 **Invasiva främmande arter**

6.4.1 Tillämpliga regler

EU:s förordning om invasiva främmande arter²⁷⁴ syftar till att hindra att invasiva främmande arter kommer in i EU och att bekämpa de arter som redan finns här. EU-förordningen är direkt tillämplig i Sverige. Det innebär att till exempel myndigheter, kommuner, olika privata aktörer såsom stora fastighetsägare, villaägare och andra privatpersoner har ett ansvar och en skyldighet att följa reglerna och hindra spridning av invasiva främmande arter. Utöver EU-förordningen regleras ansvaret i MB och i förordningen (2018:1939) om invasiva främmande arter.

En växtskadegörare som redan regleras genom EU:s förordning om invasiva främmande arter omfattas inte av växtskyddsförordningen och vice versa.

6.4.2 Roll- och ansvarsfördelning

Kommuner

Kommunen har ett särskilt ansvar att begränsa att invasiva främmande arter sprider sig på allmänna ytor och genom avfallshanteringen.

Nationella myndigheter

Naturvårdsverket är ansvarig myndighet i fråga om arter som lever på land, och HaV är ansvarig myndighet i fråga om arter som lever i vatten.²⁷⁵

²⁷⁰ Livsmedelsverkets information om klimatanpassning: <https://www.livsmedelsverket.se/produktion-handel--kontroll/produktion-av-livsmedel/klimatanpassning>. Hämtad 2020-12-12.

²⁷¹ Livsmedelsverket, 2019. Handbok för klimatanpassad dricksvattenförsörjning.

²⁷² Se Livsmedelsverkets externa rapportserie, 2019. Klimatförändrandringarnas påverkan på de regioner Sverige är beroende av för sin livsmedelsförsörjning. E 2019 nr 01.

²⁷³ Livsmedelsverkets samarbetsrapport. Handbok för utredning av utbrott. S 2020 nr 02.

²⁷⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1143/2014 av den 22 oktober 2014 om förebyggande och hantering av introduktion och spridning av invasiva främmande arter.

²⁷⁵ 3 § förordningen (2018:1939) om invasiva främmande arter.

Länsstyrelserna är ansvarig tillsynsmyndighet för invasiva främmande arter. Länsstyrelserna kan delegera ansvar till den kommun som begär det.²⁷⁶

Jordbruksverket, Livsmedelsverket och Tullverket ansvarar för de offentliga kontroller som ska utföras för att förhindra att invasiva främmande arter avsiktlig tas in i Sverige och EU.

Trafikverket har ett ansvar för bekämpningen av invasiva främmande arter i transportinfrastrukturen.

Skogsstyrelsen har ansvar för att ta fram hanteringsåtgärder för invasiva främmande skogsträdarter som används för virkesproduktion och som växer på mark som omfattas av skogsvårdslagen (1979:429).

Sametinget ska höras i frågan om bl.a. hanteringsåtgärder och hanteringsområden om dessa kan antas ha betydelse för rennäringen eller samisk kultur.

Enskilda

Fastighetsägare (såväl privatpersoner som bolag och kommunala och statliga fastighetsägare) men även nyttjanderättshavare har ett ansvar för invasiva främmande arter på den egna fastigheten alternativt den nyttjade fastigheten.

6.4.3 Information och stöd

Naturvårdsverket har tagit fram en vägledning om EU-förordningen om invasiva främmande arter.²⁷⁷

7. Upphandling

7.1 Regler och tillämpning

Den nationella upphandlingsstrategin²⁷⁸ är styrande för statliga myndigheter och kan vara ett stöd för kommuner. Strategin framhåller vikten av helhetssyn, livscykelperspektiv och miljöhänsyn i upphandlingens olika faser, särskilt inom produktgrupper med stor miljöpåverkan. Enligt strategin kan upphandling användas som ett strategiskt verktyg för Sveriges omställning mot en cirkulär och biobaserad ekonomi för att nå de nationella miljömålen och för Sveriges arbete för att uppfylla de globala hållbarhetsmålen och 2030-agendan.²⁷⁹ Upphandling anses också kunna användas för att främja innovativa och nya miljö- och energitekniklösningar. Likaså anses den ökade digitaliseringen och användningen av IT kunna bidra till att möta klimatutmaningen och nå dessa mål.²⁸⁰

²⁷⁶ 18 § miljötillsynsförordningen (2011:13).

²⁷⁷ Naturvårdsverket. Invasiva främmande arter: <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Artskydd/invasiva-frammande-arter-vagledning/Invasiva-frammande-arter-vagledning/> hämtad 2020-11-29.

²⁷⁸ Regeringskansliet, 2016. Finansdepartementet. Nationella upphandlingsstrategin.

²⁷⁹ Nationella upphandlingsstrategin, s 20.

²⁸⁰ Jfr Nationella upphandlingsstrategin, ss 20-21.

I upphandlingsdirektiven,²⁸¹ vilka har införlivats i de svenska upphandlingslagarna,²⁸² framgår att en upphandlande myndighet bör beakta miljöhänsyn, sociala och arbetsrättsliga hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta. Kravställandet kan också underlättas av tydligare möjligheter att hänvisa till miljömärkning och miljöledning.

Enligt 11 § Klimatanpassningsförordningen ska förordningsmyndigheterna ta hänsyn till klimatanpassning i myndigheternas upphandlingar i den mån det är möjligt. Förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter ställer vidare krav på att statliga myndigheter ska ha miljöledningssystem,²⁸³ och att ett sådant miljöledningssystemet ska innebära att myndigheten miljöanpassar sina upphandlingar i den mån en sådan anpassning är möjlig.²⁸⁴

Ett exempel där klimatanpassning kan aktualiseras i upphandlingssammanhang är informationssäkerhet där val av serverplacering måste kunna säkerställa en trygg informationslagring även i ett förändrat klimat. Ett annat exempel är att kräva att leverantören ska vidta åtgärder för bevarande av biologisk mångfald eller skydd av vattenresurser.

Det kan, som tidigare konstaterats, vara svårt att både ta hänsyn till miljön och klimatanpassning, och den lösning som bäst uppfyller de krav på serverplacering eller bevarandeåtgärder i exemplet ovan är inte nödvändigtvis den som innebär minst miljöpåverkan. Ett annat möjligt hinder är den tänkbara höjande effekt som hänsyn till klimatanpassning kan ha på priset för det som anskaffas.

7.2 Regeringsuppdrag

Miljö- och energidepartementet gav i SMHI:s regleringsbrev för 2017 följande uppdrag:

”SMHI ska i samråd med Upphandlingsmyndigheten göra en förstudie om möjligheterna till ett systematiskt arbete med klimatanpassning inom ramen för offentlig upphandling. Studien ska fokusera på sektorn samhällsplanering och bostad/byggnad. I studien ska analyseras vilka behov av stöd på området som finns och hur offentlig upphandling kan stärka sektorns klimatanpassning. En bedömning ska göras av vilka faktorer som är väsentliga och rekommendationer tas fram, vilket stöd och vilka kriterier som behövs i upphandlingsprocessen. Utifrån detta ska förslag ges för fortsatt arbete. Uppdraget ska göras i samarbete med Boverket, MSB, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och SGI och redovisas till regeringen senast 30 november 2017.”²⁸⁵

Regeringsuppdraget redovisades den 2017-11-22 i rapporten ”Klimatanpassning inom ramen för offentlig upphandling.”²⁸⁶

²⁸¹ Direktiven 2014/24/EU, 2014/25/EU och 2014/23/EU.

²⁸² Lag (2016:1145) om offentlig upphandling, lag (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lag (2016:1147) om upphandling av koncessioner (LUK), lag (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet (LUFS) och lag (2008:962) om valfrihetssystem (LOV).

²⁸³ 3 § Förordning (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter.

²⁸⁴ 13 § förordning (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter.

²⁸⁵ Regeringen, 2017. Regleringsbrev SMHI 2017. Regeringsbeslut I:14.

²⁸⁶ SMHI, 2017. Redovisning av regeringsuppdraget ”Klimatanpassning inom ramen för offentlig upphandling”.

7.3 Information och stöd

SMHI har tagit fram en "Guide för klimatanpassad upphandling" i syfte att stötta de myndigheter som omfattas av Klimatanpassningsförordningen.²⁸⁷

7.4 Roll- och ansvarsfördelning

Alla förordningsmyndigheter berörs av de regler som särskilt gäller för statliga myndigheter. En myndighet som ska ha ett miljöledningssystem ska årligen redovisa miljöledningsarbetet. Redovisningen ska, i samband med myndighetens årsredovisning, ges in till det departement i Regeringskansliet som myndigheten hör till och till Naturvårdsverket. Naturvårdsverket ansvarar för att varje år lämna en sammanfattning av myndigheternas årliga redovisningar till regeringen.²⁸⁸

Upphandlingsmyndigheten ger stöd och information om upphandling.

Konkurrensverket är tillsynsmyndighet.

Alla upphandlande myndigheter eller enheter berörs av upphandlingsreglerna.

8. Analys

8.1 Målkonflikter och synergier

Det finns i nuläget ett fåtal regler som uttryckligen syftar till att främja klimatanpassningen. Ett desto större antal regler har, på ett eller annat sätt, relevans för klimatanpassningsarbetet. Reglerna är ofta komplicerade, rör flera områden, och kräver ofta att olika intressen vägs samman och att prioriteringar görs. Exempelvis kan intressen som bostadsbyggande, ekonomisk tillväxt eller planering av infrastruktur komma i konflikt med de krav som ställs i såväl PBL som MB om hushållning med mark och vattenområden och hänsyn till folkhälsan. Viktigt att ha i åtanke är att vissa regler, såsom exempelvis reglerna om artskydd, kan innebära ett förbud mot att genomföra vissa klimatanpassningsåtgärder, varvid frågan måste prövas tidigt i planerings- och prövningsprocesser.

Att all planläggning ska ta hänsyn till miljö- och klimataspekter (begreppet klimataspekter inrymmer såväl klimatpåverkan som klimatanpassning) innebär att klimatanpassningsåtgärder kan komma i konflikt med andra miljöaspekter – t.ex. kan rensning av diken för att avvattna översvämmade områden motverka uppnåendet av miljökvalitetsmålet för vatten. Å andra sidan kan klimatanpassningsåtgärder istället skapa synergier och innebära att utsläppen av växthusgaser begränsas. Ett sätt att uppnå synergier i samhällsplanering kan vara att arbeta med ekosystemtjänster, vilka anses öka möjligheten att nå flera miljö- och samhällsmål samtidigt. Exempelvis kan en våtmark kan bidra till klimatanpassning genom att fungera som fördröjning av höga vattenflöden, samtidigt som den kan bidra till att kväve och fosfor renas och den biologiska mångfalden gynnas. Dessutom kan området användas för rekreation och friluftsliv. Likaså är det möjligt att inom arbetet med grön infrastruktur anlägga ett grönt tak i syfte att förbättra den vattenhållande förmågan och därmed reducera negativa konsekvenser av skyfall. Beroende på hur detta gröna tak anläggs, så kan det anlagda

²⁸⁷ SMHI, 2020. Guide till klimatanpassning.

²⁸⁸ 20 b § förordning (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter.

gröna elementet antingen bidra till att stärka biologisk mångfald, eller ha en begränsad eller obefintlig effekt för biologisk mångfald.

Vissa regler kan användas som verktyg i klimatanpassningsarbetet, såsom möjligheten för länsstyrelserna eller kommunerna att inrätta vattenskyddsområden eller kommunernas möjlighet att upphäva eller ändra gamla detaljplaner för att anta nya som tar hänsyn till klimatförändringarna. Vissa bestämmelser, såsom bestämmelserna om riksintressen, kan utgöra ett hinder för planering och genomförande av klimatanpassningsåtgärder i den mån sådana åtgärder kan komma i konflikt med riksintresset, men kan också användas för att skydda områden av vikt för klimatanpassningen (såsom anläggningar för vattenförsörjning). Det borde finnas förutsättningar för riksintressemyndigheterna att ta hänsyn till klimatförändringarna under pågående revidering av riksintressena.

8.2 Miljöbedömningar som verktyg för klimatanpassning

Den strategiska miljöbedömningen är avsedd att ge kommunen möjlighet att ta hänsyn till sambandet mellan klimatpåverkan och klimatanpassning, och att så långt möjligt välja klimatanpassningsåtgärder som också innebär att klimatpåverkan begränsas. Den strategiska miljöbedömningen fungerar som en grund till vilken den specifika miljöbedömningen sedermera behöver förhålla sig. Den strategiska miljöbedömningen av exempelvis en översiktsplan bör särskilt bedöma övergripande miljöeffekter och kumulativa effekter som är svåra att hantera på mer detaljerad nivå. Den strategiska miljöbedömningen bör kunna fungera som utgångspunkt och som informationskälla om klimatförändringar och andra aspekter att ta hänsyn till i efterföljande planering, specifika miljöbedömningar och tillståndsprövning. Exempelvis kan den strategiska miljöbedömningen bidra till att minimera risker relaterade till översvämningar genom att identifiera riskområden. Den kunskap och de förslag som framgår av planen och den strategiska miljöbedömningen kan sedan användas i den specifika miljöbedömningen för en verksamhet eller åtgärd. I efterföljande tillståndsbeslut är det möjligt att bestämma att den aktuella verksamheten ska behöva följa villkor som är anpassade till de lokala förhållandena. Tillståndsbeslut och villkor kan i sin tur påverka vad som får genomföras i kommande planer.

8.3 Ansvarsfördelning

Frågan om ansvarsfördelning mellan stat, kommun och fastighetsägare diskuteras i Klimatanpassningsutredningen (SOU 2017:42). Utredarens slutsats är att rådande ansvarsfördelning är orimlig, eftersom fastighetsägare kan komma att drabbas hårt och dessutom saknar möjlighet att agera effektivt eftersom åtgärder i många fall kräver samordning.²⁸⁹ Den Nationella strategin presenterar inte någon förändrad ansvarsfördelning.

För att rådande ansvarsfördelning ska vara rimlig behöver den drabbade aktören ha rådighet och möjlighet att vidta de åtgärder som krävs. När ett klimatrelaterat problem kan lösas genom åtgärder i mindre skala (exempelvis inom den egna fastigheten), kan det vara rimligt att dessa åtgärder vidtas av den berörda aktören. Exempelvis kan en enskild fastighetsägare installera översvämningsskydd i sin källare. Andra typer av klimatrelaterade problem, såsom skredsäkring, högvattenskydd och åtgärder för skyfallshantering, kräver mer storskaliga och samordnade anpassningsåtgärder. I dessa fall kan det i praktiken vara omöjligt för en enskild aktör att vidta de åtgärder som krävs.

²⁸⁹ SOU 2017:42. Vem har ansvaret? s 332.

För dessa typer av klimatrelaterade problem behövs således övergripande perspektiv och samordning.

8.4 Samordning och samverkan

Den Nationella strategin lyfter fram vikten av att långsiktigt stärka den nationella samordningen av klimatanpassningsarbetet. Vikten av att samordna klimatanpassningsarbetet för att uppnå skalfördelar, synergieffekter och stabilitet framhålls i många skrifter. Klimatförändringarna sker gränsöst och kräver samordnade insatser. Samverkan bör ske både mellan och inom fler nivåer; internationellt, nationellt, regionalt, kommunalt och med den privata sektorn. Behovet av samordning gör sig särskilt gällande avseende kombinerade risker (såsom erosion i strandnära områden med förorenad mark), där flera myndigheter men även enskilda verksamhetsutövare kan tänkas beröras och behöva samarbeta för att nå lämpliga lösningar. Även vissa problemområden, såsom översvämningssområden, riskområden för ras, skred och erosion, påverkan av höjda havsnivåer eller dricksvattenförsörjning, är ofta kommunöverskridande och kräver därför kommunöverskridande åtgärder.

8.5 Information och stöd

Det finns omfattande information att tillgå angående lagar och andra författningar som har relevans för klimatanpassning. Ett stort antal vägledningar, rapporter och handlingsplaner berör främst ett verksamhetsområde, och publiceras oftast på den ansvarige myndighetens webbsida. Även olika typer av kartor publiceras på olika myndigheters webbsidor. Det kan därför vara svårt för den som ska tillämpa reglerna att få en helhetsbild och ta del av all relevant information. Det kan också i vissa fall vara svårt att avgöra om tillgänglig information fortfarande gäller. Eftersom mycket arbete pågår på området, med ett par relativt nya lagbestämmelser och en del pågående utredningar och lagförslag, är det viktigt att se till att den information som publiceras uppdateras regelbundet, och att det tydligt framgår om informationen fortfarande är aktuell.

Alla, såväl nationella myndigheter som kommuner och privata aktörer berörs i någon del av reglerna, varvid det också är viktigt att se till att alla får tillgång till lättillgänglig, enhetlig och uppdaterad information. Ett praktiskt exempel är att ett antal myndigheter tillhandhåller olika typer av kartor (översvämningsskartor, riksintressekarta, kartunderlag för ras, skred och erosion, m.m.). Det skulle underlätta för alla berörda aktörer att vidta lämpliga klimatanpassningsåtgärder om alla kartor tillhandahölls på ett och samma ställe, exempelvis med möjlighet att välja mellan olika kartlager.

Ett lämpligt forum för att tillhandahålla en samlad information om klimatanpassning kan vara portalen Klimatanpassning.se, som drivs av Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning vid SMHI i samverkan med Myndighetsnätverket för klimatanpassning, och där sådant arbete har påbörjats.

8.6 Fortsatt arbete

Delphis uppdrag vid framtagandet av Rapporten omfattar inte att utreda eventuella brister i lagstiftningen inom klimatanpassningsområdet. Delphi har dock ombetts att identifiera frågeställningar som skulle kunna utredas ytterligare.

Inledningsvis konstateras att det redan finns ett antal lagförslag och en rad utredningar som berör klimatanpassning. Genomgången underlag tyder på att det fortsatt skulle kunna vara lämpligt att utreda bl.a.:

- Behovet av fortsatt identifiering och utredning av möjliga synergier och målkonflikter mellan olika lagar och regler.
- Frågan om nuvarande lagstiftning kan utgöra ett hinder för klimatanpassningsarbetet och om det behövs en översyn av och eventuellt ändringar i nuvarande lagstiftning för att underlätta klimatanpassningsarbetet.
- Frågor om ansvarsfördelning mellan stat, kommun och enskild, avseende såväl förebyggande som reparativa åtgärder.
- Behovet av att närmare informera enskilda om deras ansvar för klimatanpassningen.
- Behovet av att skapa samverkanslösningar för att främja kommunöverskridande åtgärder.
- Möjligheten för tillsynsmyndigheter enligt MB att ompröva verksamhetsutövarens tillstånd p.g.a. av framtida klimatförändringar.
- Behovet av att förtydliga förhållandet mellan lagstiftningen om olyckor och lagstiftningen om krisberedskap.

Referenser

Strategiska dokument och internationella åtaganden

Agenda 2030

COM(2013) 216 final. En EU strategi för klimatanpassning

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Sendairamverket för katastrofreducering 2015-2030

EU-förordningar

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625 av den 15 mars 2017 (förordningen om offentlig kontroll)

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1143/2014 av den 22 oktober 2014 om förebyggande och hantering av introduktion och spridning av invasiva främmande arter

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/429 av den 9 mars 2016 om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag")

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/2031 av den 26 oktober 2016 om skyddsåtgärder mot växtskadegörare

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) och inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 av den 25 oktober 2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 853/2004 av den 29 april 2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung

EU-direktiv

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/52/EU av den 16 april 2014 om ändring av direktiv 2011/92/EU om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt

Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/18/EU av den 4 juli 2012 om åtgärder för att förebygga och begränsa faran för allvarliga olyckshändelser där farliga ämnen ingår och om ändring och senare upphävande av rådets direktiv 96/82/EG

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 av den 25 oktober 2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna

Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/42/EG av den 27 juni 2001 om bedömning av vissa planers och programs miljöpåverkan

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/147/EG av den 30 november 2009 om bevarande av vilda fåglar

Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/56/EG av den 17 juni 2008 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på havsmiljöpolitikens område (Ramdirektiv om en marin strategi)

Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter

Lagar

SFS 2018:1192. Djurskyddslagen

SFS 2017:720. Klimatlagen

SFS 2017:725. Kommunallagen

SFS 2016:1145. Lag om offentlig upphandling

SFS 2016:1146. Lag om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster

SFS 2016:1147. Lag om upphandling av koncessioner

SFS 2014:899. Lag om riktlinjer för kommunala markanvisningar

SFS 2011:1029. Lag om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet

SFS 2010:900. Plan- och bygglagen

SFS 2010:1011. Lagen om brandfarliga och explosiva varor

SFS 2010:500. Luftfartslagen

SFS 2008:962. Lag om valfrihetssystem

SFS 2006:263. Lagen om transport av farligt gods

SFS 2006:412. Lag om allmänna vattentjänster

SFS 2006:544. Lag om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och vid höjd beredskap

SFS 2006:804. Livsmedelslagen

SFS 2006:806. Lag om provtagning på djur, mm

SFS 2006:807. Lag om kontroll av husdjur, mm

SFS 2005:403. Naturgaslagen

SFS 2003:778. Lag om skydd mot olyckor

SFS 1999:658. Zoonoslagen

SFS 1999:657. Epizootilagen

SFS 1999:381. Lagen om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor

SFS 1988:950. Kulturmiljölagen

SFS 1998:812. Lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet

SFS 1998:808. Miljöbalken

SFS 1997:857. Ellagen

SFS 1995:1649. Lagen om byggande av järnväg

SFS 1992:1140. Lagen om Sveriges ekonomiska zon

SFS 1991:45. Minerallagen

SFS 1990:746. Lagen om betalningsföreläggande och handräckning
SFS 1979:429. Skogsvårdslagen
SFS 1985:206. Lagen om viten
SFS 1984:3. Lagen om kärnteknik verksamhet
SFS 1983:293. Lagen om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn
SFS 1981:130. Preskriptionslagen
SFS 1978:160. Lagen om vissa rörledningar
SFS 1977:1160. Arbetsmiljölagen
SFS 1975:85. Lagen med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- eller utförsel av varor
SFS 1974:211. Bisjukdomslagen
SFS 1974:152. Regeringsformen
SFS 1973:1144. Ledningsrättslagen
SFS 1973:1149. Anläggningslagen
SFS 1973:1150. Lag om förvaltning av samfälligheter
SFS 1972:719. Expropriationslagen
SFS 1972:207. Skadeståndslagen
SFS 1971:948. Väglagen
SFS 1970:994. Jordabalken
SFS 1966:314. Lagen om kontinentalsockeln

Förordningar

SFS 2018:1428. Förordning om myndigheters klimatanpassningsarbete
SFS 2018:1939. Förordning om invasiva främmande arter
SFS 2017:868. Förordning med länsstyrelseinstruktion
SFS 2017:966. Miljöbedömningsförordningen
SFS 2017:870. Förordning om länsstyrelsernas krisberedskap och uppgifter vid höjd beredskap
SFS 2015:236. Förordning om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor
SFS 2015:1052. Förordning om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap
SFS 2013:251. Miljöprövningsförordningen
SFS 2012:546. Förordning med instruktion för Boverket
SFS 2011:338. Plan-och byggförordning
SFS 2011:13. Miljötillsynsförordningen
SFS 2011:1060. Förordningen om kontroll vid export av livsmedel
SFS 2010:1075. Förordningen om brandfarliga och explosiva varor
SFS 2010:1121. Förordning om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer

SFS 2010:1341. Havsmiljöförordningen
SFS 2009:907. Förordningen om miljöledning i statliga myndigheter
SSFS 2009:945. Förordning med instruktion för Statens geotekniska institut
SFS 2009:956. Förordning om översvämningsrisker
SFS 2009:974. Förordning med instruktion för Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut
SFS 2009:1426. Förordning med instruktion för Livsmedelsverket
SFS 2008:1002. Förordning med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
SFS 2008:1300. Förordning med instruktion för Transportstyrelsen
SFS 2007:1119. Förordning med instruktion för Affärsverket svenska kraftnät
SFS 2006:812. Förordningen om offentlig kontroll av livsmedel som importeras från ett tredje land
SFS 2006:813. Livsmedelsförordningen
SFS 2004:660. Vattenförvaltningsförordningen
SFS 2003:789. Förordning om skydd mot olyckor
SFS 2003:477. Förordning om utbildning i skydd mot olyckor
SFS 1998:899. Förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd
SFS 1998:901. Förordning om verksamhetsutövares egenkontroll
SFS 1998:1252. Förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.
SFS 1998:1388. Förordningen om vattenverksamheter
SFS 1994:542. Förordningen om utförsel av levande djur mm
SFS 1994:1830. Förordningen om införsel av levande djur mm

Statens offentliga utredningar

SOU 2020:62 En samlad djurhälsoreglering
SOU 2017:42. Vem har ansvaret?
SOU 2016:32. En trygg dricksvattenförsörjning – bakgrund, överväganden och förslag
SOU 2015:99. Planering och beslut för hållbar utveckling

Betänkande

Betänkande 2020/21:FöU3. En effektivare kommunal räddningstjänst

Propositioner

Prop. 2017/18:163. Nationell strategi för klimatanpassning
Prop. 2009/10:170 En enklare plan- och bygglag
Prop. 2008/09:162. En sammanhållen energi- och klimatpolitik
Prop. 2002/03:119. Reformerad räddningstjänstlagstiftning
Prop. 2001/02:184. Extraordinära händelser i kommuner och landsting
Prop. 1997/98:45. Miljöbalk
Prop. 1985/86:3. Regeringens proposition med förslag till lag om hushållning med naturresurser mm

Departementsserien

DS s 2020:19. Genomförandet av MKB-direktivet i plan- och bygglagen

Regeringsuppdrag

Regeringen, 2020. Fi2020/00252/SPN. Uppdrag att se över kriterierna för och anspråk på områden av riksintresse

Regeringen, 2018. M2018/01716/KI Uppdrag att samordna det nationella klimatanpassningsarbetet för den byggda miljön

Regeringen, 2017. Regleringsbrev SMHI 2017. Regeringsbeslut I:14

Regleringsbrev

Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Boverket

Myndighetsföreskrifter och regler

Boverkets byggregler BFS 2011:6

Boverkets konstruktionsregler BFS 2011:10

LIVSFS 2017:2. Föreskrifterna om dricksvatten

MSBFS 2015:4 Föreskrifter och allmänna råd om landstings risk- och sårbarhetsanalyser

MSBF 2015:5 föreskrifter och allmänna råd om kommuners risk- och sårbarhetsanalyser

MSBFS 2015:8 Föreskrifter om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor

MSBFS 2013:1 Föreskrifter om länsstyrelsens planer för hantering av översvämningsrisker (riskhanteringsplaner)

Allmänna råd

Naturvårdsverket, 2010. Handbok 2010:5 om vattenskyddsområde

Vägledningar

Boverket, 2020. Tillsynsvägledning naturolyckor. Utgångspunkter för bedömning av översvämningsrisk. Hämtad från: https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/lansstyrelsens-tillsyn/tillsynsvagledning_naturolyckor/tillsynsvagledning-oversvamning/stod-till-lansstyrelsen-vid-riskbedomning/utgangspunkter/ Hämtad 2020-11-28

Boverket 2017. Vägledning för nationella myndigheters underlag, beslut och redovisning rörande anspråk på riksintressen i 3 kap. miljöbalken. 2017-02-07. Diarienummer 3190/2014

Livsmedelsverkets samarbetsrapport. Handbok för utredning av utbrott. S 2020 nr 02

Länsstyrelserna 2012. Klimatanpassning i fysisk planering – Vägledning från länsstyrelserna. ISBN: 978-91-86533-61-8

MSB, 2020a. Kommunal tillsyn enligt lagen om skydd mot olyckor. ISBN: 978-91-7927-057-5

MSB 2020b. Juridisk vägledning – Kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser. 2020-05881

MSB, 2017a. Vägledning för skyfallskartering. Tips för genomförande och exempel på användning. MSB1121

MSB, 2017b. Samhällsplanering och riskhantering i anslutning till storskalig kemikaliehantering. ISBN: 978-91-7383-704-0

Naturvårdsverket, 2019. Klimataspekten i miljöbedömningar enligt 6 kap. miljöbalken

Totalförsvarets forskningsinstitut. Integrera klimatanpassning i kommunala risk- och sårbarhetsanalyser – en vägledning. FOI-R--3388—SE

Övriga publikationer

Boverket, 2018a. Planeringsunderlag för fysisk planering avseende klimatfrågor – Sammanställning och analys. Rapport 2018:3

Boverket, 2018b. Tillsynsvägledning avseende översvämningsrisker. Rapport 2018:8

Boverket, 2018c. Boverkets byggregler och klimatanpassning. Rapport 2018:10

Boverket, 2018d. Fysisk planering för en trygg dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter. Rapport 2018:35

Boverket, 2015. Ovårdade tomter och förfallna byggnader. ISBN: 978-91-7563-286-5

Boverket, 2010. Mångfunktionella ytor – klimatanpassning av befintlig byggd miljö i städer och tätorter genom grönstruktur

COWI, 2020. Finansieringsmodeller för klimatanpassningsåtgärder. Rapport framtagen på uppdrag av regional kustsamverkan Skåne/Halland

Hav- och vattenmyndigheten, 2014. Vägledning för kommunal VA-planering. Havs- och vattenmyndighetens rapport 2014:1

Jordbruksverket, 2015a. Kommunens arbete med jordbruksmarkens värden – ett stödverktyg

Jordbruksverket, 2015b. Jordbruksmarkens värde

Livsmedelsverket, 2019. Handbok för klimatanpassad dricksvattenförsörjning

Livsmedelsverkets externa rapportserie, 2019. Klimatförändrandringarnas påverkan på de regioner Sverige är beroende av för sin livsmedelsförsörjning. E 2019 nr 01

Miljösamverkan Sverige och länsstyrelserna. Klimatanpassning i prövning och tillsyn av miljöfarliga verksamheter och förorenade områden

MSB 2016. PM Samråd enligt Sevesolagstiftningen. Diariernr 2016-6354

Nationell plattform för arbete med naturolyckor. Ansvar vid naturolycka. ISBN 978-91-7383-087-4

Naturvårdsverket, 2011. Handbok 2010:5 om vattenskyddsområde

Regeringskansliet, 2016. Finansdepartementet. Nationella upphandlingsstrategin

Riksantikvarieämbetet. Kulturarv i ett förändrat klimat – handlingsplan för klimatanpassning 2019–2023

SMHI, 2020. Guide till klimatanpassning

SMHI, 2017. Redovisning av regeringsuppdraget ”Klimatanpassning inom ramen för offentlig upphandling”

SVA, 2019. Handlingsplan klimatanpassning. En rapport om klimatets påverkan på djuren

SWECO, 2020. Hinder och möjligheter vid klimatanpassning för den byggda miljön

Webbsidor

Boverket

Boverket (2020). <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/allmanna-intressen/hav/struktur/vattenforsorjning/> hämtad 2021-01-15

Boverket (2020). <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/riksintressen/kartor/> hämtad 2020-12-12

Boverket (2020). <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/processen-for-oversiktsplanering/> hämtad 2020-12-10

Boverket (2019). <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/begrepp/> hämtad 2020-12-12

Boverket (2019). <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/> hämtad 2021-01-15

Boverket (2018). <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronytefaktor/> hämtad 2020-12-22

Havs- och vattenmyndigheten

<https://www.havochvatten.se/avlopp-och-dricksvatten/dricksvatten-och-vattenskydd/vattenskyddsomrade> hämtad 2020-01-15

Jordbruksverket

<https://jordbruksverket.se/> hämtad 2020-11-29

Klimatanpassning.se

<https://www.klimatanpassning.se/> hämtad 2020-11-28

<http://klimatanpassning.se/klimatanpassa/vagledning-for-klimatanpassning/hantera-risker?l=null> hämtad 2021-01-15

Livsmedelsverket

https://www.livsmedelsverket.se/produktion-handel--kontroll/dricksvattenproduktion/kaskad-handbok-for-klimatanpassning_dricksvattenproduktion/varfor-klimatanpassa/ hämtad 2020-11-29

Miljöbyggprogram SYD

<http://www.miljobyggprogramsyd.se/Om-programmet/> hämtad 2020-12-22

MSB

<https://www.msb.se/sv/regler/gallande-regler/skydd-mot-olyckor/> hämtad 2020-11-30

<https://gisapp.msb.se/apps/oversvamningsportal/> hämtad 2020-11-28

Naturvårdsverket

<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Klimat/Sveriges-klimatlag-och-klimatpolitiska-ramverk> hämtad 2020-11-24

<https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Miljobedomningar/Strategisk-miljobedomning/Miljoaspekter-i-miljobedomning/Biologisk-mangfald/Artskydd/> hämtad 2020-11-30

<https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Miljobedomningar/Specifik-miljobedomning/Miljoaspekter-i-miljobedomning/Klimat/> hämtad 2020-11-28

<https://www.naturvardsverket.se/gron-infrastruktur> hämtad 2020-12-22

SMHI

<https://www.smhi.se/klimat/klimatet-da-och-nu/klimatindikatorer/klimatindikator-nederbord-1.2887> hämtad 2021-01-15

<https://www.smhi.se/lathund-for-klimatanpassning> hämtad 2021-01-15

Vattenmyndigheterna

<https://www.vattenmyndigheterna.se/> hämtad 2020-12-22

Delphi

Advokatfirman Delphi
www.delphi.se